

Povezanost roditeljskog ponašanja s prosocijalnim ponašanjem, agresivnošću i usamljenošću mladih

Marjanović, Tereza

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:016858>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Tereza Marjanović

**POVEZANOST RODITELJSKOG
PONAŠANJA S PROSOCIJALNIM
PONAŠANJEM, AGRESIVNOŠĆU I
USAMLJENOŠĆU MLADIH**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

TEREZA MARJANOVIĆ

**POVEZANOST RODITELJSKOG
PONAŠANJA S PROSOCIJALNIM
PONAŠANJEM, AGRESIVNOŠĆU I
USAMLJENOŠĆU MLADIH**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Zrinka Greblo Jurakić

Zagreb, 2024.

Povezanost roditeljskog ponašanja s prosocijalnim ponašanjem, agresivnošću i usamljenošću mladih

SAŽETAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost roditeljskih ponašanja (roditeljska podrška, restriktivna kontrola i popustljivost) s prosocijalnim ponašanjem, agresivnošću i usamljenošću mladih. U istraživanju je sudjelovalo 256 sudionika, 73,8% žena i 26,2% muškaraca, u dobi od 18 do 35 godina. Podaci su prikupljeni putem *online* ankete administrirane putem *Google Forms-a*. Korišteni su Upitnik roditeljskog ponašanja URP29 (Keresteš i sur., 2012), Upitnik agresivnosti AQ (Buss i Perry, 1992), Upitnik prosocijalnih tendencija PTM-R (Carlo i sur., 2003) te Skala socijalne i emocionalne usamljenosti (Ćubela Adorić i Nekić, 2019).

Rezultati korelacijske analize pokazali su da je roditeljska podrška negativno povezana s agresivnošću i usamljenošću, dok je restriktivna kontrola pozitivno povezana s navedenim ishodima. Nadalje, javno prosocijalno ponašanje je pozitivno povezano s popustljivošću majke te restriktivnom kontrolom oba roditelja. Rezultati regresijske analize pokazuju da roditeljska podrška majke i restriktivna kontrola majke značajno predviđaju javno prosocijalno ponašanje. Pored navedenog, višu razinu agresivnosti moguće je očekivati kod mladih koji daju niže ocjene na procjenama roditeljske podrške i više ocjene na dimenziji restriktivne kontrole oca. Analizom razlike među grupama utvrđeno je da više agresivni pojedinci percipiraju svoje roditelje značajno manje podržavajućima te više kontrolirajućima od manje agresivnih sudionika istraživanja. Nadalje, sudionici koji su skloniji javnom prosocijalnom ponašanju svoje roditelje značajno više doživljavaju kontrolirajućima nego li oni koji su manje skloni javnom prosocijalnom ponašanju. Konačno, sudionici koje obilježava viša razina obje vrste ispitivane usamljenosti percipiraju svoje roditelje značajno manje podržavajućima te više kontrolirajućima od onih koji su manje usamljeni.

Nalazi upućuju na važnost roditeljskih ponašanja u oblikovanju socijalnih i emocionalnih ishoda mladih te ističu potrebu za daljnjim istraživanjima koja bi doprinijela razvoju učinkovitih strategija prevencije i intervencije kao što su programi usmjereni na poboljšanje roditeljskih vještina, edukacija roditelja o važnosti emocionalne podrške i dosljednosti u discipliniranju te inicijativa koje promiču pozitivan roditeljski angažman.

Ključne riječi: roditeljska podrška, restriktivna kontrola, popustljivost, prosocijalno ponašanje, agresivnost, usamljenost, mladi

The relationship of parental behaviour with prosocial behaviour, aggression, and loneliness among young adults

ABSTRACT

The aim of this study was to examine the relationship between parental behaviors (parental support, restrictive control, and permissiveness) and prosocial behavior, aggression, and loneliness in youth. The study included 256 participants, 73.8% women and 26.2% men, aged 18 to 35 years. Data were collected using an online survey administered via Google Forms. The Parental Behavior Questionnaire URP29 (Keresteš et al., 2012), the Aggression Questionnaire AQ (Buss and Perry, 1992), the Prosocial Tendencies Measure PTM-R (Carlo et al., 2003), and the Social and Emotional Loneliness Scale (Ćubela Adorić and Nekić, 2019) were used.

The results of the correlational analysis showed that parental support was negatively associated with aggression and loneliness, while restrictive control was positively associated with these outcomes. Furthermore, public prosocial behavior was positively associated with mother's permissiveness and the restrictive control of both parents. The results of the regression analysis indicate that maternal support and maternal restrictive control significantly predict public prosocial behavior. In addition, higher levels of aggression can be expected in young adults who rate their parental support lower and restrictive control of their father higher. Group differences analysis showed that more aggressive individuals perceive their parents as significantly less supportive and more controlling than less aggressive participants. Additionally, participants who are more prone to public prosocial behavior perceive their parents as significantly more controlling than those who are less prone to public prosocial behavior. Also, participants characterized by higher levels of both types of loneliness perceive their parents as significantly less supportive and more controlling than those who are less lonely.

The findings highlight the importance of parental behaviors in shaping social and emotional outcomes of youth and underscore the need for further research that would contribute to the development of effective prevention and intervention strategies, such as programs aimed at improving parenting skills, educating parents about the importance of emotional support and consistency in discipline, and initiatives that promote positive parental engagement.

Keywords: parental support, restrictive control, permissiveness, prosocial behavior, aggression, loneliness, youth

SADRŽAJ

<i>1. UVOD</i>	2
1.1. Stilovi roditeljstva	2
1.2. Roditeljska ponašanja	4
1.3. Prosocijalno ponašanje	5
1.4. Agresivnost	7
1.5. Usamljenost.....	8
<i>2. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA</i>	11
<i>3. METODA</i>	12
3.1. Sudionici	12
3.2. Instrumenti	13
3.3. Postupak.....	15
<i>4. REZULTATI</i>	15
<i>5. RASPRAVA</i>	25
Ograničenja i doprinosi provedenog istraživanja te implikacije za buduća	33
<i>5. ZAKLJUČAK</i>	35
<i>Literatura:</i>	37

1. UVOD

Dobro je poznato da obitelj predstavlja glavni sustav u kojem dijete odrasta i oblikuje svoja ponašanja (Bronfenbrenner, 2000). Roditelji su ključni za pripremanje djeteta za svijet odraslih. Ova priprema se najčešće događa kroz postavljanje pravila i granica, odnosno oblikovanjem načina na koji dijete usvaja društvene norme i očekivanja. Kada dijete prolazi kroz tranziciju iz djetinjstva u adolescenciju, osjetna je promjena utjecaja koji oblikuju ponašanja. Dok roditeljska ponašanja ostaju jaka konstanta, utjecaj vršnjaka postaje jedan od ključnih aspekata u procesu socijalizacije u ovom razvojnem periodu. Bez obzira na rastuću važnost vršnjaka, istraživanja naglašavaju dominantnu ulogu roditelja u objašnjavanju ponašanja adolescenata, a kasnije i mladih. Ovakvi nalazi upućuju na to da stilovi roditeljstva i roditeljska ponašanja predstavljaju ključan faktor za razumijevanje pojedinca u ovim formativnim godinama (Crosswhite i Kerpelman, 2009; ; Deković i sur., 2004; Simons i sur., 2004).

Adolescencija je vrlo složena i često izazovna faza za roditelje i djecu. Sveobuhvatan pogled na roditeljski utjecaj, potkrepljen velikim brojem istraživanja, usredotočen je na širok spektar pozitivnih i negativnih ishoda kod adolescenata (Fletcher i Jefferies, 1999; Gonzales i sur., 2002; Simons i Conger, 2007). Osim utjecaja koji su vidljivi u periodu djetinjstva i adolescencije, važno je istražiti i razumjeti na koji način ovi utjecaji ostavljaju svoj trag tijekom kasnijeg razvoja i ulaska u odraslu dob. Ovaj rad se bavi upravo tom tematikom.

1.1. Stilovi roditeljstva

Istraživanja na ovu temu obilježena su raspravom koja se vrti oko metodološkog pristupa, odnosno pitanja treba li koristiti tipološki pristup ili se usmjeriti na konkretna roditeljska ponašanja (Hancock Hoskins, 2014). Roditeljske tipologije obično uključuju varijacije u osjetljivosti roditelja na dječje potrebe, kao i postavljanje jasnih granica i očekivanja od djeteta. Ovakve vrste tipologije su nastale iz Baumrindinog rada (Baumrind, 1971) te su inicijalno utemeljene na dimenziji roditeljske kontrole što je dovelo do razlikovanja tri vrste stilova roditeljstva: autoritarni, autoritativni i permisivni. Roditeljska kontrola se odnosi na način na koji roditelj integrira dijete u obiteljsku zajednicu pomoću zahtjeva, nadzora, disciplinskih napora i djelovanja u slučaju neposluha (Baumrind, 1971). Maccoby i Martin su proširili Baumrindin rad uvodeći dimenziju emocionalnosti, odnosno osjetljivosti (Maccoby i Martin, 1983, prema Hancock Hoskins, 2014). Ovaj dodatak je omogućio

istraživanje dodatnih roditeljskih ponašanja kao što su toplina, podrška i uključenost. Također, dodan je i četvrti stil roditeljstva – indiferentni (Maccoby i Martin, 1983, prema Hancock Hoskins, 2014). Što se tiče samih stilova roditeljstva, autoritativni stil, kojeg karakteriziraju visoka razina kontrole i emocionalnosti povezan je s pozitivnim razvojnim ishodima (Milevsky i sur., 2006). Ovaj stil promovira otvorenu komunikaciju te objašnjava što stoji iza pravila pa se obično tretira kao najpoželjniji. Autoritativni roditelji pridonose reduciranju eksternaliziranih ponašanja kao što su konzumacija opojnih sredstava te nižim razinama depresije i anksioznosti na populaciji adolescenata (Pinquart, 2017; Simons i Conger, 2007). S druge strane, autoritarni stil roditeljstva karakterizira visoka razina kontrole i niska razina emocionalnosti (Simons i Conger, 2007). Autoritarni roditelji su obično vrlo fokusirani na pridržavanje pravila, iako za ista ne pružaju pojašnjenja. Djeca autoritarnih roditelja odrastaju u okruženju kojem nedostaje topline i povjerenja te pokazuju veću razinu simptoma depresije, niže samopoštovanje i slabije socijalne vještine (Milevsky i sur., 2006). Nadalje, permisivni stil roditeljstva predstavlja kombinaciju visoke emocionalnosti i niske kontrole (Klevens i Hall, 2014). Permisivni roditelji dopuštaju djeci svaku želju bez postavljanja jasnih granica i pravila. Adolescenti permisivnih roditelja češće izvješćuju korištenju opojnih sredstava, problemima u školi te nižim razinama samopoštovanja (Milevsky i sur., 2006). Konačno, indiferentni roditeljski stil se pokazao kao najnegativniji u smislu razvojnih ishoda u odnosu na ostale stilove (Barnes i sur., 2004). Indiferentne roditelje karakterizira niska kontrola i niska emocionalnost. Oni ne pokazuju interes za potrebe i aktivnosti svoje djece te je bliskost između roditelja i djeteta izrazito nedostatna. Ovakva djeca su puno češće žrtve ovisnosti te sveukupno pokazuju najlošije emocionalne i ponašajne ishode (Simons i sur., 2004).

Dvodimenzionalni pogled na roditeljstvo ujedinjuje ponašanja u stilove pružajući sveobuhvatan okvir istraživačima za proučavanje učinaka različitih kombinacija roditeljske kontrole i emocionalnosti. Iako se Braumrindina tipologija prvotno koristila u istraživanjima na mlađoj djeci, novija istraživanja pokazuju da je spomenuta tipologija primjenjiva i u istraživanjima u kojima sudjeluju stariji sudionici (Adalbjarnardottir i Hafsteinsson, 2003; Barnes i sur., 2004). Spomenuta istraživanja pokazala su da obrasci ishoda ostaju vrlo slični kada se fokus preusmjeri na stariju skupinu sudionika što u konačnici doprinosi relevantnosti i važnosti ovog teorijskog okvira u razumijevanju složene dinamike roditeljstva tijekom različitih stadija razvoja.

1.2. Roditeljska ponašanja

Osim roditeljskih stilova, empirijski podaci ukazuju na to da su specifična roditeljska ponašanja također povezana sa specifičnim internaliziranim i eksternaliziranim ponašanjima adolescenata što je detaljnije objašnjeno u nastavku.

Bihevioralna kontrola odnosi se na reguliranje i usmjeravanje ponašanja djeteta radi usvajanja primjerenih socijalnih normi (Smetana, 2008). Istraživanja upućuju na to da bihevioralna kontrola može biti zaštitni, ali i rizični faktor za problematična ponašanja kasnije u životu. Bihevioralna kontrola se ogleda u različitim vrstama roditeljskih ponašanja. Najčešća su: nadziranje, dosljedna disciplina i strogi odgoji (Hancock Hoskins, 2014). Roditeljsko nadziranje odnosi se na svjesnost o tome gdje se nalazi i što radi njihovo dijete te je ključno u reduciranju eksternaliziranih ishoda. Uspješno nadziranje dovodi do smanjene uključenosti adolescenata u rizična ponašanja (Smetana, 2008). Osim samog nadziranja, važna je kvaliteta komunikacije između roditelja i djeteta jer je za uspjeh i učinkovitost ove vrste roditeljskog ponašanja potrebno djetetovo dobrovoljno otkrivanje informacija o sebi. Nadalje, dosljedna disciplina je pozitivno povezana s djetetovom prilagodbom i otpornosti ka nepoželjnim vršnjačkim utjecajima. Međutim, nedosljedna disciplina rezultira problematičnim ponašanjima kao što je agresivnost i delikventno ponašanje (Hair i sur., 2008). Naposljetku, strogi odgoj može uključivati različita ponašanja poput vikanja, prijetnji i fizičke agresije koja doprinose eksternaliziranim poremećajima u budućnosti djeteta zbog toga što normaliziraju agresivna ponašanja kao način suočavanja sa stresnim situacijama (Stormshak i sur., 2000).

Njegujuća roditeljska ponašanja uključuju toplinu, podršku, induktivno rezoniranje i uspješnu komunikaciju te igraju ključnu ulogu u facilitiranju pozitivnih ishoda prilagodbe (Moran i sur., 2018). Ovakva ponašanja su najčešće povezana s boljim bihevioralnim ishodima te pomažu pri zaštiti adolescenata od posljedica nepovoljnih okolnosti. Toplina i podrška usko su povezane s razinom ljubavi i prihvaćanja od strane roditelja. Ovakva roditeljska ponašanja su povezana s većom razinom samopoštovanja te rjeđim eksternaliziranim ponašanjima. Također, roditeljska podrška povezana je s nižim stopama delikvencije, agresivnosti i depresivnih simptoma (Jagers i sur., 2018; Klevens i Hall, 2014). Nadalje, induktivno rezoniranje odnosi se na roditeljsku tendenciju za jasnim pojašnjavanjem i argumentiranjem (Moran i sur., 2018). Roditeljsko ponašanje ove vrste pomaže djeci i adolescentima da internaliziraju pravila i primjene ih u različitim situacijama reducirajući nepoželjna ponašanja. Konačno, komunikacija između roditelja i djeteta o rizičnim ponašanjima kao što su korištenje

sredstava ovisnosti i rizično seksualno ponašanje također predstavlja zaštitni faktor za nepoželjna ponašanja kasnije u životu (Cleveland i sur., 2005). Zaključno, njegujuća roditeljska ponašanja od iznimne su važnosti za podržavanje pozitivnog smjera razvoja i dobrobiti djece i adolescenata.

1.3. Prosocijalno ponašanje

Prosocijalno ponašanje često se definira kao ponašanje u čijoj osnovi je pomaganje drugima, odnosno ponašanje koje ima pozitivne posljedice za druge (Petz, 2005). Dosadašnja istraživanja su pokazala da se prosocijalna ponašanja javljaju u ranim stadijima života, a postaju sve složenija vremenom pa se tako u mlađoj dobi ovakva ponašanja očituju kroz, naprimjer, pružanje utjehe vršnjacima, a u adolescenciji kroz doniranje. Također, prosocijalna djeca imaju veći broj prijatelja te rjeđe stupaju u nepoželjna ponašanja (Layous i sur., 2012; Mitsopoulou i Giovazolias, 2015).

Kao što je već rečeno, roditeljsko ponašanje igra snažnu ulogu u cjelokupnom razvoju. Međutim, istraživanja na ovu temu se većinom usmjeravaju prema maladaptivnim razvojnim ishodima, stoga je veću pažnju potrebno posvetiti identifikaciji specifičnih roditeljskih ponašanja koja doprinose pozitivnim razvojnim ishodima. Prosocijalno ponašanje se može kategorizirati u različite tipove ponašanja kao što su pomaganje, dijeljenje i volontiranje. Carlo i Randall su predložili da se ova ponašanja smještaju u kategorije anonimnog, javnog, altruističnog, podložnog, izravnog i emocionalnog prosocijalnog ponašanja. Istraživanja su pokazala da pojedinci koji rado stupaju u altruistična ponašanja (ponašanja koja su prvenstveno usmjerena na korist drugih s malo obzira prema vlastitim posljedicama) su skloniji suosjećanju, imaju višu razinu moralnog rasuđivanja, skloniji su sagledavanju različitih perspektiva, prepoznaju i preuzimaju vlastitu društvenu odgovornost te pokazuju manje agresivnih ponašanja (Eisenberg i sur., 2013). Osobe koje često pomažu drugima u emotivnim situacijama su također sklonije suosjećanju, moralnom rasuđivanju te sagledavanju tuđih perspektiva. S druge strane, oni koji pomažu samo u situacijama kada ih netko drugi gleda su pokazali veću zabrinutost oko toga hoće li biti prihvaćeni od strane društva (Carlo i Randall, 2002). U kontekstu rasta kapitala, prilika za rad i društvene pokretljivosti, adolescenti imaju veću mogućnost pružanja pomoći anonimno, na primjer putem donacija (Carlo i Randall, 2002). Također, s porastom dobi raste i učestalost podložnog pomaganja i pomaganja u kriznim situacijama (Carlo i sur., 2016).

U kontekstu bioekološkog modela, razvoj predstavlja interakciju individualnih, socijalnih i situacijskih činitelja (Bronfenbrenner, 2000). U skladu s navedenim, prosocijalno ponašanje je važno proučavati kroz različite kontekste, a ovaj rad će se baviti povezanošću roditeljskih ponašanja i prosocijalnih ponašanja njihove djece.

Različiti teorijski modeli nastoje objasniti povezanost roditeljskog ponašanja i prosocijalnog ponašanja djece. (Eisenberg i sur., 2013). Istraživanja na temu privrženosti upućuju na to da sigurno privrženica djece, koja imaju tople, osjetljive i podržavajuće roditelje, imaju veću tendenciju pokazati prosocijalno ponašanje (Panfile i Laible, 2012). Zbog istih razloga, autoritativni i permissivni stil roditeljstva također potiče prosocijalno ponašanje (Pinquart, 2017). S obzirom na to da dijete stvara unutarnji radni model o sebi i ljudima oko sebe na temelju iskustava s roditeljima (Ainsworth i sur., 2015), djeca toplih i osjetljivih roditelja će lakše uskočiti u pomoć drugima zbog pojma kojeg su usvojili kroz interakciju s roditeljima, a koji podrazumijeva da su drugi ljudi važni i vrijedni brige te da se tuđe potrebe mogu ispuniti pomaganjem. S druge strane, nesigurno privrženica djece te djeca autoritarnih i indiferentnih roditelja će se rjeđe upuštati u prosocijalna ponašanja (Gross i sur., 2017). Teorije učenja nude važna pojašnjenja prosocijalnog ponašanja djece. Naime, djeca uče promatrajući i komunicirajući sa značajnim drugim. Drugim riječima, djeca će biti osjetljivija na tuđe potrebe ukoliko su im roditelji ponudili primjereni trening ovih vještina te sami pokazali poželjna ponašanja. Strogi i zanemarujući roditelji su manje osjetljivi na tuđe potrebe te sami manje pomažu drugima (Wong i sur., 2020).

Istraživanja povezanosti roditeljskih ponašanja i prosocijalnog ponašanja djeteta većinom potvrđuju činjenicu da je povezanost prisutna (Carlo i sur., 2016; Eisenberg i sur., 2013). Djeca će se ponašati više prosocijalno ukoliko imaju roditelje koji su topli, podržavajući te potiču autonomiju. Nadalje, pružanje objašnjenja za postavljena pravila te poticanje na sudjelovanje u prosocijalnim aktivnostima predstavljaju roditeljska ponašanja koja razvijaju vještine pomaganja i osobine suosjećanja djece. Nasuprot tome, djeca će manje pomagati ukoliko imaju roditelje koji prakticiraju ponašanja kao što su verbalno zlostavljanje, kažnjavanje, psihološko kontroliranje i zanemarivanje (Carlo i sur., 2016; Ngai i sur., 2018).

Zaključno, u kontekstu važnosti prosocijalnog ponašanja s aspekta socio-emocionalnog razvoja mladih, važno je dodatno istražiti povezanost ovog fenomena i specifičnih obilježja roditeljskog ponašanja. Različite kategorije prosocijalnog ponašanja otvaraju put za dublje razumijevanje mehanizama putem kojih roditeljsko ponašanje oblikuje ovu osobinu.

1.4 Agresivnost

Agresivnost, kao psihički fenomen, predstavlja važan i složen konstrukt koji se često analizira u kontekstu međuljudskih odnosa i ponašanja. Agresivnost je pojam koji se odnosi na sklonost ili tendenciju da se izrazi neprijateljsko ponašanje ili namjera da se nanese šteta drugima hostilnost (Buss i Perry, 1992). Ova ponašanja se manifestiraju na različite načine kroz fizičku agresiju (npr. udaranje, guranje), verbalnu agresiju (npr. vikanje, psovanje), ljutnju i hostilnost (Buss i Perry, 1992). Razumijevanje agresivnog ponašanja iz različitih perspektiva ključno je za razvoj strategija prevencije i intervencije usmjerenih na poboljšanje međuljudskih odnosa i emocionalne dobrobiti pojedinca.

Agresivno ponašanje često ima duboke korijene u obiteljskim faktorima. Obiteljsko okruženje igra ključnu ulogu u oblikovanju emocionalnog razvoja djeteta (Labella i Masten, 2010). Agresivnost djece i mladih je često istraživani pojam zbog snažnog utjecaja koje ovo ponašanje ima na pojedinca, ali i društvo. Različiti teorijski modeli upućuju na snažnu povezanost između agresivnog ponašanja i roditeljskog ponašanja (Bushman i Huesmann, 2010). Kao što je već rečeno, teorije učenja i privrženosti jasno naglašavaju kako dijete usvaja različita ponašanja, pa tako i agresivno. Teorije učenja sugeriraju da dijete uči agresivno ponašanje od roditelja što kasnije utječe na njegove odnose s vršnjacima. Roditelji stvaraju okvir u kojem dijete uči o sebi, stvara identitet te u kojem uči socijalna pravila (Masud i sur., 2019). Nadalje, privrženost igra važnu ulogu u djetetovom socijalnom funkcioniranju pa tako nesigurno privržena djeca mogu kasnije u životu, kao neku vrstu kompenzacije, koristiti agresivno ponašanje u interpersonalnim odnosima (Muarifah i sur., 2022).

Obiteljsko okruženje koje uključuje roditeljsko ponašanje, iskustva u djetinjstvu te samu strukturu obitelji utječe na razvoj agresivnog ponašanja (Labella i Masten, 2018). Manjak pažnje, kažnjavanje i niži socioekonomski status obitelji značajno su povezani s višom razinom agresivnosti kasnije u životu (Navarro i sur., 2022; Waddell, 2012). Nadalje, istraživanja analiziraju povezanost roditeljskog agresivnog ponašanja i agresivnog ponašanja djece u interakciji s vršnjacima te su dobiveni rezultati koji ukazuju na to da postoji povezanost između agresivnih rješenja problema koje nude djeca i stvarne bračne agresije roditelja. (Duman i Margolin, 2007). Slično tome, Barnow i sur. (2001) navode da su agresivni pojedinci vjerojatnije iskusili zlostavljanje dok su bili djeca. Rezultati ovog istraživanja su također pokazali da postoji povezanost između delikvencije i agresivnosti mladih s antisocijalnim ponašanjem roditelja (Barnow i sur., 2001).

Nadalje, istraživanja su pokazala da roditeljska toplina i podrška predviđaju pozitivne ishode kasnije u životu. Toplina je pozitivno povezana s boljim akademskim uspjehom, kognitivnim sposobnostima, socio-emocionalnom prilagodbom te ukupnom dobrobiti djeteta (Eisenberg i sur., 2013). Podrška u obitelji u ranijim stadijima razvoja je pozitivno povezana s boljom kvalitetom života u odrasloj dobi (Moran i sur., 2018). Ovakvi nalazi upućuju na važnost roditelja u razvoju socijalnih i emocionalnih vještina djeteta što posljedično znači manji stupanj agresivnosti (Bülow i sur., 2022). S druge strane, utvrđeno je da zanemarivanje i kažnjavanje ima snažni utjecaj na razvoj djeteta koji se očituje u cjeloživotnoj perspektivi. Bihevioralni problemi djeteta kao što je kršenje pravila, agresivnost, anksioznost i depresivnost su povezani s ovakvim vrstama roditeljskog ponašanja (Hosokawa i Katsura, 2019). Nadalje, specifična ponašanja kao što su vikanje, prijetnja, nedosljedni odgoj te različite vrste fizičkog kažnjavanja pozitivno su povezana s neprilagođenim obrascima ponašanja djece (Stormshak i sur., 2000). Istraživanja su također pokazala da u situacijama kada dijete iskazuje ljutnju, roditelji znaju imati reakcije koje nisu podržavajuće te se stvara ciklus negativnih emocija i hostilnog ponašanja. U konačnici, ovaj začarani krug predstavlja odrednicu okruženja koje potiče problematična ponašanja (Shewark i sur., 2021).

Iz svega navedenog, jasna je potreba istraživanja roditeljskih ponašanja koja predviđaju agresivnost ne samo u djetinjstvu i adolescenciji, već i u odrasloj dobi. Razumijevanje povezanosti roditeljskog ponašanja i agresivnosti omogućava razvoj učinkovitih preventivnih programa i edukacija koje ne samo da pomažu pojedinačnoj obitelji, već i društvu u cjelini.

1.5 Usamljenost

Usamljenost predstavlja složeno, univerzalno iskustvo koje uključuje osjećaje izoliranosti, smanjene povezanosti i emocionalne odvojenosti od socijalnog svijeta (Hawley i Cacioppo, 2010). Usamljenost je široko prisutna u populaciji te se mijenja s dobi. Literatura ukazuje na to da je usamljenost izraženija tijekom adolescencije i mlađe odrasle dobi, a povezana je s različitim razvojnim zadacima kao što su postizanje emocionalne neovisnosti te uspostavljanje novih veza izvan obitelji (McKenna-Plumley, 2023). Prema istraživanjima, usamljenost može značajno utjecati na psihičko i fizičko zdravlje pojedinca, uključujući ubrzano starenje, povećani rizik od kardiovaskularnih bolesti te sklonost psihičkim poremećajima kao što su depresija i anksioznost (Cacioppo i sur., 2002; Hawley i sur., 2006). Weiss (1974, prema Čubela i Nekić, 2002) je autor koji se bavio usamljenošću te navodi da ona predstavlja odgovor na nedostatak društvenih interakcija. Weiss (1974, prema Čubela i

Nekić, 2002) razlikuje dva oblika usamljenosti: socijalnu i emocionalnu. Socijalna proizlazi iz nepostojanja društvene mreže, a emocionalna je rezultat nedostatka intimne privrženosti. Nadalje, autor tvrdi da se emocionalna usamljenost može ublažiti isključivo uspostavljanjem zadovoljavajućeg intimnog odnosa, a socijalna usamljenost ublažava se društvenom integracijom. Obje vrste usamljenosti dijele zajedničke simptome kao što su slaba koncentracija i doživljaj stresa (Weiss, 1974, prema Ćubela i Nekić, 2002).

Privrženost predstavlja jedan od ključnih konstrukata u ranim stadijima razvoja. Naime, privrženost oblikuje način na koji pojedinac percipira i stupa u interakciju sa svijetom oko sebe. Ova formativna veza između primarnog skrbnika i djeteta predstavlja radni model koji služi kao vodilja za sve odnose koje osoba stvara kasnije u životu (Ainsworth i sur., 2015). Kada ovi modeli nastaju u podržavajućoj i njegujućoj sredini, stvara se sigurna baza odakle dijete istražuje svijet oko sebe uz pozitivan doživljaj samoeфикаstnosti (Jethava i sur., 2022; Wilson-Ali i sur., 2019).

Bartholomewov model privrženosti (Bartholomew i Horowitz, 1991) temelji se na tome kako pojedinci percipiraju sebe i druge u odnosima. Ovaj model uključuje Bowlbyeve rane ideje o privrženosti te naglašava da različiti radni modeli stvaraju različite poglede na sebe i druge. Na temelju dimenzija pozitivnog ili negativnog pogleda na sebe ili druge, razlikujemo četiri tipa privrženosti. Osoba koja ima pozitivan pogled na sebe i druge je sigurno privržena. Ovakve osobe imaju visoko samopoštovanje i vjeru u druge ljude. Nadalje, osobe koje imaju negativan pogled na sebe, a pozitivan na druge su anksiozno privrženi te su vrlo ovisni o drugima. Negativan pogled na sebe i druge karakteristika je dezorganizirane privrženosti te ovakvi pojedinci imaju strah od bilo kakvih socijalnih odnosa. Konačno, izbjegavajuće privrženi pojedinci su karakteristični po tome što imaju pozitivan stav o sebi, a negativan o drugima te pokazuju smanjenu želju za uspostavljanjem odnosa (DiTommaso i sur., 2003).

Nakon Bartholomewove taksonomije stilova privrženosti, koja objašnjava trajni utjecaj ranih veza na samopoimanje, važno je spomenuti DiTommasov i Spinnerov model usamljenosti (DiTommaso i Spinner, 1997). Ovaj teorijski okvir dijeli usamljenost na obiteljsku, romantičnu i društvenu te naglašava duboku vezu između ranih odnosa i kasnijih iskustava usamljenosti. Unutar prijelaza iz adolescencije u svijet odraslih, naglasak na obiteljskoj dimenziji postaje posebno uočljiv jer je upravo obiteljska dinamika jedna od temelja za oblikovanje budućih odnosa, a posljedično i usamljenosti. Obiteljska usamljenost predstavlja iskustvo izoliranosti unutar obiteljskih okvira, odnosno objašnjava kako se pojedinci mogu osjećati nepovezano za svoju obiteljsku zajednicu. Romantična usamljenost se odnosi na emocionalnu odvojenost koja se događa u intimnim odnosima te tumači specifične

izazove stvaranja i održavanja romantičnog odnosa. Socijalna, odnosno društvena usamljenost, odnosi se na širi spektar socijalnih odnosa uključujući prijateljstvo (DiTommaso i Spinner, 1997).

Istraživanja sugeriraju da snažni i podržavajući odnosi s obitelji, prijateljima ili partnerom mogu djelovati kao zaštitni faktor protiv usamljenosti. Kvalitetni odnosi osiguravaju emocionalnu podršku i osjećaj pripadnosti čime se smanjuje vjerojatnost da se osoba osjeća usamljeno (Cacioppo i sur., 2006). S druge strane, nesigurni oblici privrženosti i problemi u odnosima mogu biti izvor usamljenosti. Osjećaj nepovezanosti s drugima ili nedostatak podrške može izazvati usamljenost čak i ako je osoba okružena ljudima. Stoga, privrženost igra važnu ulogu u prevenciji i ublažavanju osjećaja usamljenosti (Hawkley i Cacioppo, 2010). Rezultati istraživanja na domaćem uzorku u okviru kojeg su analizirane odrednice usamljenosti među srednjoškolcima pokazuju da, iako usamljenost u obitelji nosi naziv koji sugerira na emocionalnu usamljenost, ova mjera obuhvaća način na koji pojedinac percipira različite aspekte odnosa u obitelji. Drugim riječima, rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da visoki rezultat na skali usamljenosti u obitelji nije nužno povezan s emocionalnom usamljenošću već može proizlaziti iz nedostatka zadovoljstva drugim aspektima obitelji kao što je podrška, pripadanje i razumijevanje (Ćubela i Nekić, 2002).

Iz gore navedenog ističe se potreba za istraživanjem specifičnih obiteljskih ponašanja koja ne pokrivaju samo najranije stadije razvoja kao što to radi privrženost, već i onih koji su prisutni tijekom cijelog djetinjstva i adolescencije. Naime, razumijevanje povezanosti roditeljskih ponašanja s usamljenošću uvelike nam može pružiti jasniju sliku ovog, sve više prisutnog, fenomena kod mladih.

2. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

S obzirom na to da roditeljska ponašanja mogu doprinijeti pozitivnim i negativnim razvojnim ishodima kod djeteta, cilj ovog istraživanja je ispitati povezanost između roditeljskih ponašanja i prosocijalnog ponašanja, agresivnosti i usamljenosti mladih.

U svrhu ostvarenja navedenog cilja postavljeni su sljedeći problemi:

1. Ispitati postoji li statistički značajna povezanost između različitih oblika roditeljskog ponašanja i prosocijalnog ponašanja, agresivnosti i usamljenosti mladih.

H1: Roditeljska podrška će biti pozitivno, a restriktivna kontrola i popustljivost negativno povezane s altruističnim prosocijalnim ponašanjem, dok će roditeljska podrška biti negativno, a restriktivna kontrola i popustljivost pozitivno povezane s javnim prosocijalnim ponašanjem.

H2: Restriktivna kontrola i popustljivost će biti pozitivno, a roditeljska podrška negativno povezana s agresivnošću mladih.

H3: Roditeljska podrška će biti negativno, a restriktivna kontrola i popustljivost pozitivno povezane s usamljenošću (socijalna usamljenost i usamljenost u obitelji) mladih.

2. Utvrditi doprinos roditeljskog ponašanja u predviđanju agresivnog i prosocijalnog ponašanja te usamljenosti mladih.

H4: Dimenzije roditeljskog ponašanja roditeljska podrška, restriktivna kontrola i popustljivost će statistički značajno doprinijeti predviđanju agresivnog i prosocijalnog ponašanja te usamljenosti mladih.

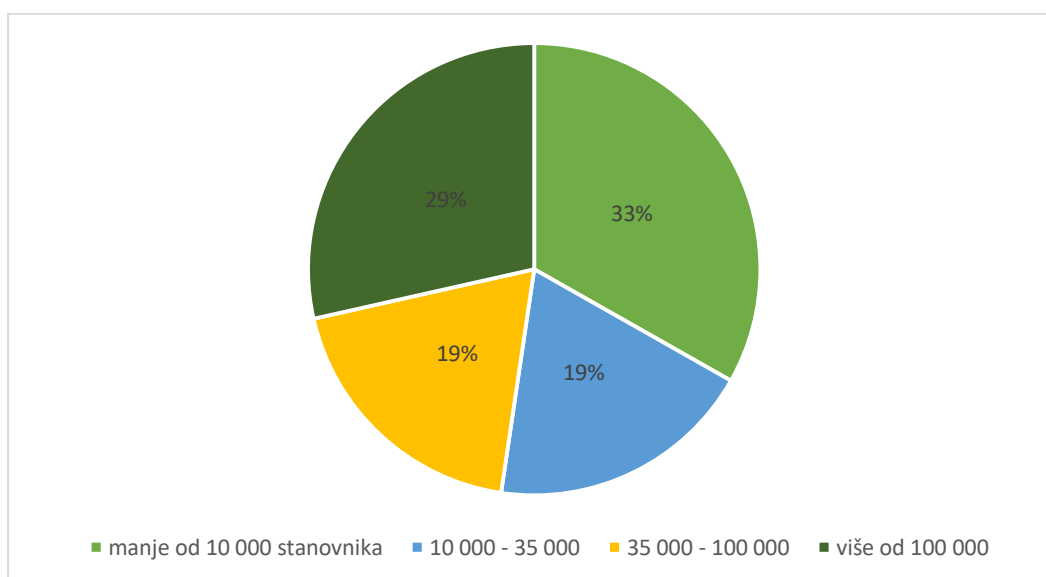
3. Ispitati postoji li statistički značajna razlika u percepciji roditeljskih ponašanja između grupa mladih koji postižu viši i niži rezultat na skalama agresivnosti, prosocijalnog ponašanja i usamljenosti.

H5: Grupe mladih s ispod i iznad prosječnim rezultatom na skalama agresivnosti, prosocijalnog ponašanja i usamljenosti statistički se značajno razlikuju u percepciji roditeljske podrške, restriktivne kontrole i popustljivosti.

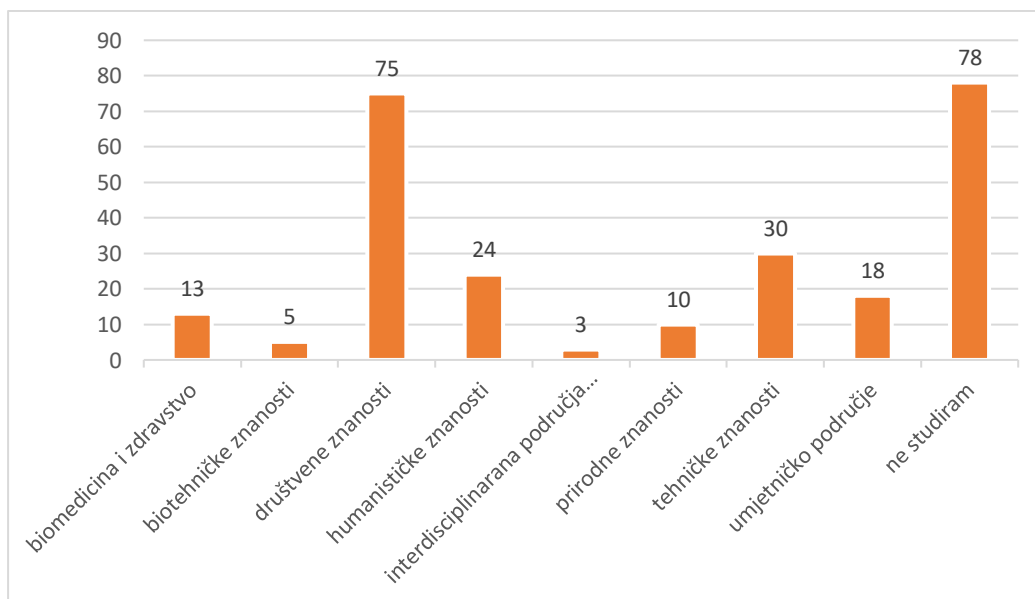
3. METODA

3.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 256 sudionika, 189 žena (73,8%) i 67 muškaraca (26,2%). Dob sudionika kretala se između 18 i 35, a sudionici su u prosjeku bili stari 23 godine ($M=23,29$ $SD=3,12$). Najviše sudionika dolazi iz gradova koji broje više od 100 000 stanovnika te iz mjesta manjih od 10 000 stanovnika. Nadalje, 66,8% sudionika su studenti pri čemu su najzastupljenija područja društvenih, tehničkih i humanističkih znanosti.

Slika 1. Veličina mjesta u kojem sudionici žive

Slika 2. Područje studija sudionika studenata

3.2. Instrumenti

Sociodemografski podaci

Sudionici istraživanja su najprije odgovarali na pitanja o sociodemografskim podacima koje uključuju dob i spol. Nadalje, odgovarali su na pitanje o veličini mjesta iz kojeg dolaze (manje od 10 000 stanovnika, 10 000 – 30 000 stanovnika, 30 000 do 100 000 stanovnika te mjesta s više od 100 000 stanovnika). Također, izjašnjavali su se o tome studiraju li te koje im je područje studija ukoliko studiraju (biomedicina i zdravstvo, biotehničke znanosti, društvene znanosti, humanističke znanosti, interdisciplinarna područja, prirodne znanosti, tehničke znanosti, umjetničko područje ili ne studiram).

Upitnik roditeljskog ponašanja URP29 (Keresteš i sur., 2012)

Upitnik se sastoji od 29 čestica grupiranih u sedam teorijski pretpostavljenih subskala: Toplina (npr. „Pokazivao/la mi je da me voli“), Autonomija (npr. „Učio/la me je da je važno boriti se za sebe i svoje ideje“), Intruzivnost (npr. „Previše me je ispitivao/la o svemu“), Roditeljsko znanje (npr. „Točno je znao/la na što sam trošim novac koji mi daje“), Popustljivost (npr. „Bio/la je popustljiv/a prema meni“), Induktivno rezoniranje (npr. „Objašnjavao/la mi je zašto se treba pridržavati pravila“) i Kažnjavanje (npr. „Pljusnuo/la me je kada sam se loše ponašao/la“). Od spomenutih subskala su dobivene tri dimenzije roditeljskog ponašanja: Roditeljska podrška (subskale Topline, Autonomije, Roditeljskog znanja i Induktivnog rezoniranja), Restriktivna kontrola (subskale Intruzivnosti i Kažnjavanja) i Popustljivost. Sudionici na tvrdnje odgovaraju na skali od 1 (uopće nije točno) do 4 (u potpunosti je točno), a ukupni rezultat na subskalama formira se kao prosjeci odgovora na pojedinoj čestici. Pouzdanost upitnika je zadovoljavajuća te Cronbachovov alfa iznosi od 0,60 do 0,81. U ovom istraživanju utvrđene vrijednosti pouzdanosti za pojedine ljestvice su se kretale između 0,71 i 0,94.

Upitnik agresivnosti AQ (Buss i Perry, 1992)

Upitnik se sastoji od 29 čestica koje mjere četiri aspekta agresivnosti: fizičku agresivnost (npr. „S vremena na vrijeme ne mogu kontrolirati potrebu da udarim drugu osobu“) verbalnu agresivnost (npr. „Otvoreno kažem svojim prijateljima kada se ne slažem s

njima“), srdžbu (npr. „*Ponekad poludim bez nekog valjanog razloga*“) i hostilnost (npr. „*Sumnjičav/a sam prema nepoznatim osobama koje se čine preljubazne*“). Zadatak sudionika je odgovoriti na tvrdnje na skali od 1 (u potpunosti se ne odnosi na mene) do 5 (u potpunosti se odnosi na mene), a ukupni rezultat se formira kao suma rezultata na pojedinim česticama. Pouzdanost upitnika je visoka te Cronbach alfa iznosi 0,89 (Buss i Perry, 1992). Za potrebe ovog rada upitnik je preveden na hrvatski jezik te je za hrvatsku verziju upitnika dobivena pouzdanost $\alpha=0,91$.

Upitnik prosocijalnih tendencija PTM-R (Carlo i sur., 2003)

Upitnik se sastoji od 23 čestice te zahvaća šest vrsta prosocijalnih tendencija: altruistične (npr. „*Često pomažem čak i ako znam da neću ništa dobiti zauzvrat*“), javne (npr. „*Najbolje pomažem drugima kada me ljudi promatraju*“), anonimne (npr. „*Preferiram donirati novac u tajnosti, bez da itko to zna*“), emocionalne (npr. „*Osjećam se dobro kad mogu utješiti nekog tko je vrlo uzrujan ili tužan*“), krizne (npr. „*Imam tendenciju pomagati ljudima koji su u pravoj krizi i kojima je to stvarno potrebno*“) i popuštajuće (npr. „*Smatram da bih trebao/la biti bolje nagrađen/a za vrijeme i energiju koju trošim volontirajući*“). Za potrebe diplomskog rada upitnik je preveden na hrvatski te su analizirani podaci javnog i altruističnog prosocijalnog ponašanja. Sudionici odgovaraju na čestice na skali od 1 (uopće me ne opisuje) do 5 (uvelike me opisuje). Pouzdanost upitnika iskazana Cronbachovim alfa koeficijentom za javno prosocijalno ponašanje iznosi $\alpha=0,86$, a za altruistično prosocijalno ponašanje iznosi $\alpha=0,80$ (Carlo i sur., 2003). Pouzdanost upitnika u ovom istraživanju iznosi $\alpha=0,82$ za subskalu javnog prosocijalnog ponašanja te $\alpha=0,71$ na subskali altruističnog prosocijalnog ponašanja.

Skala socijalne i emocionalne usamljenosti (Čubela Adorić i Nekić, 2019)

Skala se sastoji od tri subskale kojima se ispituje usamljenost u domenama prijateljskih odnosa (npr. „*Nemam prijatelja koji dijeli moja stajališta*“), odnosa s obitelji (npr. „*Ne postoji nitko u mojoj obitelji na koga se mogu osloniti kad mi treba potpora i ohrabrenje*“) i ljubavnih veza (npr. „*Zateknem sebe ponekad kako čeznem za nekim s kim bih dijelio/la svoj život*“). Na svim zadatak sudionika je procijeniti stupanj slaganja s pojedinom tvrdnjom na skali od 1 (uopće se ne slažem) do 7 (potpuno se slažem). Mjere pouzdanosti na pojedinim subskalama

upitnika iznose: socijalna usamljenost $\alpha=0,89$, usamljenost u obitelji $\alpha=0,85$ te usamljenost u ljubavi $\alpha=0,91$ (Ćubela Adorić i Nekić, 2019). Za potrebe rada, u analizi korištene su mjere socijalne usamljenosti i usamljenosti u obitelji. Na uzorku ovog istraživanja pouzdanost iznosi $\alpha=0,92$ na subskali socijalne usamljenosti te $\alpha=0,95$ na subskali usamljenosti u obitelji.

3.3. Postupak

Istraživanje je provedeno elektroničkim putem, odnosno slanjem *Google* obrasca s upitnicima tijekom veljače i ožujka 2024. godine. Obrazac se sastojao od pitanja kojima su ispitana sociodemografska obilježja (dob, spol, veličina mjesta iz kojeg dolaze, studiraju li te koje područje studija) te pitanja iz gore spomenutih instrumenata (*Upitnik roditeljskog ponašanja URP29*, *Upitnik agresivnosti AQ*, *Upitnik prosocijalnih tendencija PTM-R*, *Skala socijalne i emocionalne usamljenosti*). Formirani obrazac poslan je u različite studentske grupe i grupe mladih na *Facebook-u* i drugim društvenim mrežama putem poveznice na kojoj se nalazila uputa i set upitnika. U uputi je navedeno da se radi o istraživanju za diplomski rad na temu povezanosti roditeljskog ponašanja s prosocijalnim ponašanjem, agresivnošću i usamljenošću mladih. Također, istaknuto je da se radi o anonimnom i dobrovoljnom sudjelovanju te da je očekivano trajanje ispunjavanja obrasca oko 10 minuta.

4. REZULTATI

U nastavku će biti prikazani deskriptivni podaci i rezultati analiza provedenih u svrhu odgovaranja na postavljene istraživačke probleme.

4.1. Deskriptivni podaci

Na temelju podataka prikazanih u *Tablici 1* vidljivo je da sudionici na uzorku postižu prosječne vrijednosti roditeljske podrške koji su usporedivi s prosjecima ($M_{majka}=3,37$, $SD=0,43$; $M_{otac}=3,14$, $SD=0,54$) koji su dobiveni u istraživanju Keresteš i suradnika (2012). Nadalje, rezultati na dimenziji restriktivne kontrole oca i majke su također bliski prosjeku autorica upitnika ($M_{majka}=2,09$, $SD=0,57$; $M_{otac}=1,94$, $SD=0,57$). Sudionici postižu prosječne rezultate na dimenziji popustljivosti koji se približno poklapaju s prosjecima koje su utvrdile

autorice upitnika ($M_{majka} = 2,34$, $SD=0,69$; $M_{otac} = 2,41$, $SD=0,74$). Aritmetička sredina agresivnosti na uzorku usporediva je s prosjekom ($M=73$, $SD=16,8$) dobivenim u istraživanju autora skale (Buss i Perry, 1992).

Tablica 1. Deskriptivni podaci ispitivanih varijabli ($n=256$)

	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>α</i>	<i>Sk</i>	<i>Kk</i>
Roditeljska podrška - majka	1,18	4,00	3,03	0,63	0,92	-0,625	-0,099
Roditeljska podrška - otac	1,00	4,00	2,52	0,74	0,94	-0,052	-0,747
Restriktivna kontrola - majka	1,11	4,00	2,33	0,71	0,84	0,249	-0,779
Restriktivna kontrola - otac	1,00	3,89	1,99	0,69	0,83	0,561	-0,430
Popustljivost - majka	1,00	4,00	2,30	0,68	0,71	-0,076	-0,459
Popustljivost - otac	1,00	4,00	2,42	0,86	0,82	0,074	-0,894
Agresivnost	34,00	122,0	72,07	19,44	0,91	0,632	0,303
Javno prosocijalno ponašanje	1,00	4,75	1,93	0,84	0,82	1,012	0,736
Altruistično prosocijalno ponašanje	1,50	5,00	4,16	0,69	0,71	-1,196	1,444
Socijalna usamljenost	13,00	83,00	30,30	13,58	0,92	1,168	1,244
Usamljenost u obitelji	10,00	63,00	22,04	12,92	0,95	1,157	0,589

Na subskali javnog prosocijalnog ponašanja sudionici postižu prosječni rezultat koji je također usporediv s prosjekom uzorka autora ($M=2,02$, $SD=0,89$), te isto vrijedi i za altruistično prosocijalno ponašanje ($M=3,92$, $SD=0,77$) (Carlo i sur., 2003). Nadalje, sudionici postižu usporedive prosječne rezultate na subskali socijalne usamljenosti i usamljenosti u obitelji s prosjekom u originalnom radu Čubele Adorić i Nekić (2019) ($M=24,7$, $SD=8,42$; $M=17,2$, $SD=7,66$).

Prema Klineu (2005) distribuciju možemo smatrati normalnom te se služiti parametrijskom statistikom ukoliko se vrijednosti koeficijenta asimetrije kreću u rasponu od -3 do +3 te vrijednosti koeficijenta spljoštenosti u rasponu od -10 do +10 što je slučaj kod svih ispitivanih mjera (Tablica 1).

4.2. Povezanost roditeljskog ponašanja s prosocijalnim ponašanjem, agresivnošću i usamljenošću

U Tablici 2 prikazane su korelacije tri dimenzije roditeljskog ponašanja (roditeljska podrška, restriktivna kontrola i popustljivost) za oba roditelja te ispitivanih osobina mladih, odnosno agresivnosti, javnog i altruističnog prosocijalnog ponašanja te percepcije socijalne usamljenosti i usamljenosti u obitelji. Na temelju prikazanih podataka, vidljivo je da je agresivnost u značajnoj korelaciji s dimenzijama roditeljske podrške i restriktivne kontrole. Naime, agresivnost je u najvećoj pozitivnoj korelaciji s restriktivnom kontrolom majke, a zatim s restriktivnom kontrolom oca. Nadalje, agresivnost značajno negativno korelira i s roditeljskom podrškom majke i oca. Javno prosocijalno ponašanje značajno pozitivno korelira s popustljivošću majke, restriktivnom kontrolom oca kao i s restriktivnom kontrolom majke te roditeljskom podrškom majke, ali su vrijednosti koeficijenata korelacije vrlo niske. S druge strane, altruistično prosocijalno ponašanje značajno negativno korelira s restriktivnom kontrolom majke te s restriktivnom kontrolom oca te su ove korelacije također niskih vrijednosti. Konačno, utvrđeno je da je socijalna usamljenost značajno pozitivno povezana s restriktivnom kontrolom majke i oca te značajno negativno povezana s roditeljskom podrškom oca i majke. Dobiveni rezultati govore u prilog postavljenim hipotezama. Naime, bilo je pretpostavljeno da će agresivnost negativno korelirati s roditeljskom podrškom, a pozitivno s restriktivnom kontrolom i popustljivošću. Isto vrijedi i za prosocijalno ponašanje, osim u slučaju pozitivne korelacije javnog prosocijalnog ponašanja i dimenzije roditeljske podrške majke. Važno je naglasiti da prosocijalno ponašanje korelira u očekivanom smjeru, odnosno da su dvije mjere prosocijalnih tendencija negativno povezane. Konačno, sukladno očekivanjima, dobiveni rezultati pokazuju da su korištene mjere usamljenosti na različit način povezane s ispitanim roditeljskim ponašanjima.

Tablica 2. Prikaz korelacija svih ispitivanih varijabli (n=256)

	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Roditeljska podrška - majka	,34*	-,34**	-,12	,31**	,01	-,13*	,14*	-,06	-,19**	-,50**
2. Roditeljska podrška - otac	1	-,21**	-,06	,02	,31**	-,18*	,04	,04	-,21**	-,29**
3. Restriktivna kontrola - majka		1	,31**	-,20**	,06	,38**	,15*	-,18**	,22**	,39**
4. Restriktivna kontrola - otac			1	,14*	-,31**	,32**	,19**	-,16*	,16*	,29**
5. Popustljivost – majka				1	,02	,0,04	,21**	-,11	,01	-,11
6. Popustljivost - otac					1	,0,02	,01	-,06	,07	-,06
7. Agresivnost						1	,21**	-,38**	,36**	,40**
8. Javno prosocijalno ponašanje							1	-,56**	,17**	,12
9. Altruistično prosocijalno ponašanje								1	-,33**	-,21**
10. Socijalna usamljenost									1	,52**
11. Usamljenost u obitelji										1

*Napomena: * $p < ,05$, ** $p < ,01$

Važno je spomenuti i različite interkorelacije samih ispitivanih osobina (agresivnost, usamljenost i prosocijalno ponašanje) jer su se gotovo sve značajne. Naime, agresivnost značajno pozitivno korelira s usamljenošću u obitelji, socijalnom usamljenošću te javnim prosocijalnim ponašanjem. S druge strane, agresivnost i altruistično prosocijalno ponašanje su u značajnoj pozitivnoj korelaciji. Nadalje, javno i altruistično prosocijalno ponašanje značajno negativno koreliraju čak visokom korelacijom što je vrlo važno u interpretaciji stupnja izraženosti različitih oblika prosocijalnog ponašanja mladih u kontekstu roditeljskog ponašanja. Također, javno prosocijalno ponašanje je značajno pozitivno povezano sa socijalnom usamljenošću, a altruistično prosocijalno ponašanje je u značajnoj negativnoj korelaciji s istim konstruktom. Važno je napomenuti da je altruistično prosocijalno ponašanje također u značajnoj negativnoj korelaciji i s usamljenošću u obitelji. Nadalje, utvrđeno je da su socijalna i obiteljska usamljenost u visokoj pozitivnoj korelaciji.

4.3. Regresijska analiza: doprinos roditeljskog ponašanja u objašnjenju prosocijalnog ponašanja, agresivnosti i usamljenosti

Četvrti postavljeni istraživački problem odnosio se na ispitivanje doprinosa različitih dimenzija roditeljskog ponašanja (roditeljska podrška, restriktivna kontrola i popustljivost) u objašnjavanju osobina mladih (javno i altruistično prosocijalno ponašanje, agresivnost, socijalna i obiteljska usamljenost). U tu svrhu provedeno je pet linearnih regresijskih analiza u kojima su kriterijske varijable spomenute osobine mladih, a prediktorske varijable percipirana ponašanja majke i oca.

Tablica 3. Rezultati linearne regresijske analize za kriterijsku varijablu javno prosocijalno ponašanje ($n=256$)

Prediktori	β - koeficijent
Roditeljska podrška - majka	,15*
Roditeljska podrška - otac	,03
Restriktivna kontrola - majka	,21**
Restriktivna kontrola - otac	,12
Popustljivost – majka	,18**
Popustljivost - otac	,01
R	,336
R ²	,113
R ² _{adj.}	,092
F	5,233**

Prema podacima prikazanim u *Tablici 3*, temeljem roditeljskih ponašanja moguće je objasniti 9,2% varijance javnog prosocijalnog ponašanja mladih, pri čemu su statistički značajni pozitivni prediktori roditeljska ponašanja majke: restriktivna kontrola, popustljivost i roditeljska podrška.

Tablica 4. Rezultati linearne regresijske analize za kriterijsku varijablu altruistično prosocijalno ponašanje (n=256)

Prediktori	β - koeficijent
Roditeljska podrška - majka	-,15*
Roditeljska podrška - otac	,11
Restriktivna kontrola - majka	-,18*
Restriktivna kontrola - otac	-,13
Popustljivost – majka	-,09
Popustljivost - otac	-,11
R	,295
R ²	,087
R ² _{adj.}	,064
F	3,895**

Podaci prikazani u *Tablici 4* pokazuju da je temeljem ispitanih roditeljskih varijabli moguće objasniti 6,4% varijance altruističnog prosocijalnih ponašanja. Restriktivna kontrola majke i roditeljska podrška majke su se pokazali kao značajni negativni prediktori u predviđanju altruističnog prosocijalnog ponašanja mladih.

Tablica 5. Rezultati linearne regresijske analize za kriterijsku varijablu agresivnost (n=256)

Prediktori	β - koeficijent
Roditeljska podrška - majka	,05
Roditeljska podrška - otac	-,18**
Restriktivna kontrola - majka	,29**
Restriktivna kontrola - otac	,25**
Popustljivost – majka	,05
Popustljivost - otac	,13*
R	,472
R ²	,223
R ² _{adj.}	,204
F	11,762**

*Napomena: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Prema rezultatima prikazanim u *Tablici 5* temeljem ispitanih roditeljskih ponašanja moguće je objasniti 20,4% varijance agresivnosti. U objašnjavanju varijance agresivnosti,

značajni prediktori su restriktivna kontrola majke i oca, roditeljska podrška oca te popustljivost oca. Drugim riječima, viša razina agresivnosti karakteristična je za mlade čiji su roditelji skloni restriktivnoj kontroli te čije očeve obilježava niža razina podrške i viša razina popustljivosti.

Tablica 6. Rezultati linearne regresijske analize za kriterijsku varijablu socijalna usamljenost (n=256)

Prediktori	β - koeficijent
Roditeljska podrška - majka	-0,11
Roditeljska podrška - otac	-,13
Restriktivna kontrola - majka	,14
Restriktivna kontrola - otac	,08
Popustljivost – majka	,05
Popustljivost - otac	-,02
R	,300
R ²	,090
R ² _{adj.}	,068
F	4,056**

Socijalna usamljenost predviđela se kroz model u *Tablici 6* u kojem je vidljivo da je model značajan te je objašnjeno 6,8% varijance, međutim ni jedan prediktor pojedinačno nije ostvario statistički značajan doprinos objašnjenju varijance ovog oblika usamljenosti.

Tablica 7. Rezultati linearne regresijske analize za kriterijsku varijablu usamljenost u obitelji (n=256)

Prediktori	β - koeficijent
Roditeljska podrška - majka	-,38**
Roditeljska podrška - otac	-,12*
Restriktivna kontrola - majka	,18**
Restriktivna kontrola - otac	,19**
Popustljivost – majka	,02
Popustljivost - otac	,02
R	,591
R ²	,349
R ² _{adj.}	,333
F	21,969**

Konačno, u *Tablici 7* prikazani su podaci regresijske analize za kriterij usamljenosti u obitelji kojim je objašnjeno 33,3% varijance kriterija. Prema dobivenim rezultatima, viša razina usamljenosti u obitelji karakteristična je za mlade koji svoje roditelje procjenjuju manje podržavajućima i sklonije primjeni restriktivne kontrole.

4.4. Rezultati t-testa analize razlike među grupama

Prema rezultatima prikazanim u *Tablici 8* utvrđeno je da se sudionici koji postižu više i niže rezultate od prosjeka na varijablama agresivnosti i javnog prosocijalnog ponašanja značajno razlikuju u percepciji roditeljskog ponašanja. Prema dobivenim rezultatima, agresivniji pojedinci percipiraju svoje roditelje značajno manje podržavajućima te više kontrolirajućima od manje agresivnih mladih. Nadalje, mladi se također značajno razlikuju u percepciji restriktivne kontrole oca i majke s obzirom na to postižu li više ili niže rezultate od prosjeka na mjeri javnog prosocijalnog ponašanja. Naime, utvrđeno je da oni koji imaju tendenciju ponašati se javno prosocijalno percipiraju svoje roditelje značajno sklonijima korištenju restriktivne kontrole od onih koji postižu rezultate ispod prosjeka za ovu osobinu. U kontekstu altruističnog prosocijalnog ponašanja, nisu dobivene statistički značajne razlike među pojedincima koji su više ili manje skloni altruističnom prosocijalnom ponašanju.

Tablica 8. Rezultati t-testa analize razlike među grupama za varijable agresivnost, javno prosocijalno ponašanje i altruistično prosocijalno ponašanje (n=256)

	Agresivnost			Javno prosocijalno ponašanje			Altruistično prosocijalno ponašanje		
	Viši rezultat	Niži rezultat	t-test	Viši rezultat	Niži rezultat	t-test	Viši rezultat	Niži rezultat	t-test
Roditeljska podrška - majka	2,95	3,12	-2,13*	3,06	2,99	0,84	3,04	3,03	0,19
Roditeljska podrška - otac	2,39	2,65	-2,82**	2,53	2,50	0,23	2,59	2,43	1,64
Restriktivna kontrola - majka	2,55	2,11	5,23**	2,38	2,26	1,32	2,29	2,38	-1,01
Restriktivna kontrola - otac	2,18	1,79	4,77**	2,01	1,87	2,16*	1,93	2,05	-1,46
Popustljivost - majka	2,30	2,29	0,09	2,37	2,20	2,08*	2,23	2,38	-1,88
Popustljivost - otac	2,45	2,39	0,58	2,41	2,44	-0,32	2,38	2,47	-0,88

Nadalje, dobiveni rezultati u *Tablici 9* pokazuju da se pojedinci koji postižu više i niže rezultate na skali socijalne usamljenosti statistički značajno razlikuju u percepciji roditeljske podrške te restriktivne kontrole oba roditelja. Sudionici istraživanja koje obilježava viša razina socijalne usamljenosti percipiraju svoje roditelje značajno manje podržavajućima te više kontrolirajućima od onih koji na ovoj mjeri postižu niže rezultate. Pored navedenog, utvrđena je i statistički značajna razlika između sudionika koji imaju viši i niži rezultat na skali usamljenosti u obitelji pri čemu sudionici koji su više usamljeni u obitelji percipiraju svoje roditelje značajno manje podržavajućima, sklonijima uporabi restriktivne kontrole te percipiraju oca više popustljivim od onih koji postižu niže rezultate na mjeri usamljenosti u obitelji.

Tablica 9. Rezultati t-testa analize razlike među grupama za varijable socijalna usamljenost i usamljenost u obitelji (n=256)

	Socijalna usamljenost			Usamljenost u obitelji		
	Viši rezultat	Niži rezultat	t- test	Viši rezultat	Niži rezultat	t-test
Roditeljska podrška - majka	2,95	3,12	-2,30*	2,77	3,32	-7,70**
Roditeljska podrška - otac	2,40	2,63	-2,55**	2,28	2,77	-5,54**
Restriktivna kontrola - majka	2,49	2,20	3,75**	2,56	2,09	5,77**
Restriktivna kontrola - otac	2,11	1,85	3,04**	2,22	1,73	6,01**
Popustljivost - majka	2,32	2,27	0,6	2,23	2,37	-1,67
Popustljivost - otac	2,36	2,49	-1,20	2,32	2,53	-2,01*

*Napomena: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

5. RASPRAVA

Važno je bilo provesti ovo istraživanje kako bi se bolje razumjela složena povezanost između roditeljskih ponašanja i socio-emocionalnih ishoda mladih. Brojna istraživanja naglašavaju važnost roditeljskih ponašanja u oblikovanju emocionalnog i socijalnog razvoja djece i mladih (Eisenberg i sur., 2013; Hawkley i Cacioppo, 2010). Identificiranje specifičnih roditeljskih ponašanja koja su povezana sa stupnjem izraženosti agresivnosti, prosocijalnog ponašanja i usamljenosti pruža temelje za dalja istraživanja i omogućuje preciznije razumijevanje mehanizama kroz koje obiteljski činitelji oblikuju ponašanje mladih. Rezultati ovog istraživanja doprinose korpusu postojeće literature i pružaju uvid u specifične odnose između različitih dimenzija roditeljskog ponašanja i ispitivanih osobina.

Cilj rada bio je dodatno istražiti obilježja povezanosti roditeljskih ponašanja s različitim osobinama mladića i djevojaka. U skladu s teorijskim očekivanjima i ranijim empirijskim nalazima postavljeno je pet hipoteza čija je održivost provjerena na prikupljenim podacima.

Nalazi istraživanja pokazuju da poticanje prosocijalnog ponašanja kod adolescenata povećava njihovu društvenu prihvaćenost te subjektivni doživljaj sreće (Layous i sur., 2012). Djeca usvajaju prosocijalne vještine promatranjem i imitiranjem roditeljskog ponašanja kroz izravne upute i zajedničke aktivnosti (Bandura, 1977). Brojna istraživanja ukazuju na to da su roditeljska ponašanja kao što su toplina, podrška i autoritarnost značajno povezana s razvojem prosocijalnih tendencija (Eisenberg i sur., 2013; Panfile i Laible, 2012; Piquart, 2017). Stoga, prva hipoteza ovog istraživanja odnosi se na povezanost različitih oblika roditeljskog ponašanja (roditeljska podrška, restriktivna kontrola, popustljivost) s prosocijalnim ponašanjem mladih. U tom kontekstu, očekivano je da će roditeljska podrška biti pozitivno, a restriktivna kontrola i popustljivost negativno povezane s altruističnim prosocijalnim ponašanjima, dok će roditeljska podrška biti negativno, a restriktivna kontrola i popustljivost pozitivno povezana s javnim prosocijalnim ponašanjem. Prosocijalna ponašanja ispitivana u okviru ovog rada su javno i altruistično prosocijalno ponašanja te su nalazi u kontekstu javnog prosocijalnog ponašanja nešto više u skladu s postavljenom hipotezom u odnosu na rezultate dobivene za altruistično prosocijalno ponašanje.

Naime, povezanost javnog prosocijalnog ponašanja i percipirane roditeljske podrške od strane majke je statistički značajna i pozitivna, ali je i relativno niska što upućuje na zaključak da će pojedinci koji smatraju da su imali podršku od strane majke tijekom djetinjstva biti nešto skloniji javnom prosocijalnom ponašanju u kasnijoj dobi. Dobiveni nalaz nije u skladu s postavljenom hipotezom u okviru koje se očekivala negativna povezanost. Povezanost javnog

prosocijalnog ponašanja i percipirane podrške od strane oca nije bila statistički značajna. U kontekstu altruističnog prosocijalnog ponašanja nije utvrđena statistički značajna povezanost s roditeljskom podrškom ni od strane majke, ni od strane oca. Dobiveni rezultati nisu u skladu s polaznom hipotezom što je pomalo iznenađujuće s obzirom na jednoznačnost nalaza ranijih istraživanja (Ainsworth i sur., 2015; Carlo i sur., 2016; Eisenberg i sur., 2013; Gross i sur., 2017; Ngai i sur., 2018). Panfile i Laible (2012) ističu pak da je u odnosu na sama roditeljska ponašanja u ovom kontekstu važnija vrsta privrženosti koja je razvijena kod djece, a roditeljska podrška je samo jedan od faktora koji doprinose razvoju primjericke sigurne privrženosti koja je povezana s većom tendencijom prema prosocijalnim ponašanjima što bi moglo objasniti dobiveni nalaz. Valja istaknuti kako je u radu Ngaija i suradnika (2018) uočen efekt medijacije ukoliko gledamo spol roditelja, i to u korist majke, tj. autori su utvrdili da će podrška od strane majke polučiti snažniju povezanost s prosocijalnim tendencijama nego li je to slučaj kod oca, što je u skladu s nalazima dobivenim u ovome radu. Takav nalaz ima uporište i u drugim istraživanjima s obzirom na to da se dominantno za majke ističe da su važne za razvoj različitih socijalnih vještina (između ostalog) kod djece (Tomisaki i sur., 2021).

Za dimenziju restriktivne kontrole, očekivano je da će biti pozitivno povezana s javnim prosocijalnim ponašanjem te negativno s altruističnim prosocijalnim ponašanjem. Dobiveni nalazi su u skladu s polaznim hipotezama. Promatrajući javno prosocijalno ponašanje, ono je statistički značajno i pozitivno povezano s restriktivnom kontrolom oba roditelja. Te su korelacije relativno niske i sugeriraju da će pojedinci čiji su roditelji primjenjivali restriktivnu kontrolu u djetinjstvu imati nešto veću tendenciju ka javnom prosocijalnom ponašanju. S druge strane, altruistično prosocijalno ponašanje statistički je značajno i negativno povezano s restriktivnom kontrolom oba roditelja. Drugim riječima, pojedinci čiji su roditelji primjenjivali restriktivnu kontrolu imaju nešto manju tendenciju prema altruističnom prosocijalnom ponašanju. Carlo i Randall (2002) su u svojem istraživanju dobili negativnu korelaciju javnog i altruističnog prosocijalnog ponašanja te su rezultati provedenog istraživanja, odnosno suprotni smjerovi povezanosti ove dvije vrste prosocijalnih tendencija s roditeljskim ponašanjima to i potvrdili.

Posljednja dimenzija roditeljskog ponašanja je popustljivost te je kod tog konstrukta uočen isti obrazac korelacije kao i kod roditeljske podrške. Naime, jedina statistički značajna korelacija je ona između javnog prosocijalnog ponašanja i percipirane popustljivosti od strane majke. Dobiveni nalazi upućuju na to da će pojedinci koji smatraju da je njihova majka bila popustljiva u djetinjstvu imati nešto više izražene javne prosocijalne tendencije. Očekivano je da će ta korelacija biti pozitivna, tj. da će djeca popustljivih roditelja imati veću tendenciju za

javnim prosocijalnim ponašanjem. Takav nalaz je u skladu s prethodno navedenim istraživanjima (Carlo i sur., 2016; Eisenberg i sur., 2013; Gross i sur., 2017; Pinquart, 2017). Nalazi koji nisu u skladu s očekivanjima su statistički neznačajne korelacije između altruističnog prosocijalnog ponašanja i roditeljske podrške i popustljivosti. Treba uzeti u obzir da su sudionici izvještavali o roditeljskim ponašanjima prisjećajući se djetinjstva, što može biti podložno distorziji sjećanja koja se javlja uslijed protoka vremena, kao i naknadnoj reinterpetaciji roditeljskih ponašanja. Također, Eisenberg i suradnici (2013) u svome radu napominju da je prosocijalno ponašanje vrlo složen konstrukt koji podrazumijeva suosjećanje, moralno rasuđivanje, sagledavanje tuđih perspektiva i sl. koji su također pod utjecajem i drugih aktera i događaja u okolini, a ne samo pod utjecajem roditelja.

Agresivnost kao konstrukt je često istraživana u kontekstu obiteljskih čimbenika koji oblikuju emocionalni razvoj pojedinca. Istraživanja pokazuju da manjak roditeljske pažnje i kažnjavanje značajno doprinose razvoju agresivnosti (Navarro i sur., 2022; Waddell, 2012). Također, roditeljska toplina i podrška pozitivno su povezane s boljom socio-emocionalnom prilagodbom što smanjuje sklonost agresivnom ponašanju dok roditeljsko zanemarivanje i stroga kazna imaju suprotan učinak (Eisenberg i sur., 2013; Moran i sur., 2018). Na temelju navedenog, može se pretpostaviti da roditelji koji prakticiraju topla i podržavajuća roditeljska ponašanja smanjuju šanse za razvoj agresivnih tendencija kasnije u životu. Druga hipoteza odnosi se upravo na ovo, odnosno ona pretpostavlja da će restriktivna kontrola i popustljivost biti pozitivno, a roditeljska podrška negativno povezana s agresivnošću mladih. U domeni roditeljske podrške majke i oca, dobivene su statistički značajne i negativne korelacije s agresivnošću djece, što je u skladu s ranijim empirijskim nalazima (Bülow i sur., 2022; Hosokawa i Katsura, 2019; Labela i Masten, 2018; Shewark i sur., 2021). Dobiveni rezultati upućuju na to da djeca uče obrasce ponašanja od roditelja kroz interakciju s njima. Ukoliko roditelj reagira podržavajuće u različitim situacijama, svojim primjerom uči djecu kako se adekvatno nositi s poteškoćama u životu što u konačnici može rezultirati manjom tendencijom ka agresivnosti u različitim životnim situacijama (Shewark i sur., 2021).

Nadalje, za dimenziju roditeljske restriktivne kontrole, dobiveni nalazi su u skladu s očekivanjima. Naime, utvrđene su umjereno visoke i pozitivne korelacije između agresivnosti i restriktivne kontrole majke i oca. Drugim riječima, mladi čiji roditelji su primjenjivali restriktivnu kontrolu skloniji su agresivnim reakcijama u kasnijem životu. Kažnjavanje, pretjerana kontrola i nadziranje mogu dovesti do kršenja pravila, agresivnosti i anksioznosti kod djeteta (Hosokawa i Katsura, 2019) jer djeca na taj način pokušavaju pobjeći iz

ograničavajuće sredine kod kuće te ispoljavaju takva ponašanja kao oblik "oslobađanja" od pritiska. Dobiveni rezultati pokazuju da je doživljaj restriktivne kontrole oba roditelja povezan s agresivnošću djeteta, što upućuje na to da ponašanje oca i majke na ovoj dimenziji može doprinijeti razvoju ove osobine.

Konačno, što se tiče doživljaja roditeljske popustljivosti u okviru ovog istraživanja nije potvrđena hipoteza o statistički značajnoj i pozitivnoj povezanosti ove dimenzije roditeljskog ponašanja i agresivnosti mladih. Naime dobivene korelacije između agresivnosti i popustljivosti oba roditelja su statistički neznačajne. Ishod je pomalo neočekivan obzirom na rezultate ranijih istraživanja koja pokazuju da djeca koja nemaju određenu razinu kontrole od strane roditelja mogu razviti niz neprilagođenih ponašanja, uključujući i agresivnost (Navarro i sur., 2022; Waddell, 2012). Razlog nepodudarnosti dobivenih rezultata i očekivanja može biti u činjenici da je agresivnost složen konstrukt koji je pod utjecajem brojnih obiteljskih i okolinskih faktora, a ne samo popustljivosti kao dimenzije roditeljskog ponašanja. Rani autori ističu kako je važno da dijete uči agresivna ponašanja, tj. da ima modele takvih ponašanja stoga je moguće da je popustljivost u tom kontekstu nešto manje relevantna dimenzija roditeljskog ponašanja (Bandura, Ross i Ross, 1961).

Istraživanja na temu usamljenosti važnost pridaju razumijevanju njenih posljedica na mentalno i tjelesno zdravlje, uključujući povećani rizik od anksioznosti, depresije i kardiovaskularnih bolesti (Cacioppo i sur., 2006, Hawkey i Cacioppo, 2010). Radi ovakvih nalaza, vrlo je važno istraživati ovaj fenomen te identificirati čimbenike povezane s razvojem usamljenosti kako bismo mogli razviti učinkovite strategije prevencije i intervencije koje će smanjiti negativne posljedice usamljenosti na pojedinca. Roditeljsko ponašanje igra ključnu ulogu u razvoju usamljenosti mladih što su pokazala i istraživanja koja navode da podrška i toplina od strane roditelja smanjuju osjećaj usamljenosti, dok strogi, kontrolirajući te emocionalno udaljeni roditelji povećavaju rizik od usamljenosti (Ćubela i Nekić, 2002; DiTommaso i Spinner, 1997; Hawkey i Cacioppo, 2010;). Treća hipoteza ovog istraživanja se odnosi na povezanost roditeljskih ponašanja i usamljenosti mladih. Prema prethodnim istraživanjima, očekivali smo da će roditeljska podrška biti negativno, a restriktivna kontrola i popustljivost pozitivno povezana s usamljenošću mladih. Povezanosti roditeljske podrške i socijalne usamljenosti su bile očekivano negativne i relativno niske za majku i oca. Odnosno, pojedinci koji percipiraju da su njihovi roditelji bili podržavajući tijekom odrastanja su nešto manje socijalno usamljeni u kasnijoj dobi. Nalazi su u istom smjeru kada govorimo o usamljenosti u obitelji. Dobivena je srednje visoka i negativna korelacija između majčine

podrške i usamljenosti u obitelji te niska i negativna korelacija između očeve podrške i usamljenosti u obitelji.

Dimenzija roditeljske restriktivne kontrole statistički je značajno povezana s oba tipa usamljenosti. Povezanost je očekivano pozitivna i relativno niska između restriktivne kontrole oba roditelja i socijalne usamljenosti. U slučaju usamljenosti u obitelji, utvrđen je isti obrazac korelacije uz nešto više vrijednosti koeficijenata.

Dakle, može se konstatirati da je hipoteza velikim dijelom potvrđena, osim u slučaju popustljivosti kao dimenzije roditeljskog ponašanja. Razlog tomu može biti činjenica da se usamljenost kao takva prilično mijenja s dobi te je izraženija tijekom adolescencije i mlađe odrasle dobi (Hawkley i Cacioppo, 2010). Ostali nalazi su u skladu s očekivanjima prema kojima će pojedinci koji su odrasli u sigurnoj i podržavajućoj okolini imati nešto manje simptoma usamljenosti u kasnijoj životnoj dobi (Caccioppo i sur., 2006; Jethava i sur., 2022; Wilson-Ali i sur., 2019). S druge strane, pojedinci koji su nesigurno privrženi, što se javlja kao posljedica nedostatka podrške i pretjerane kontrole, će vjerojatnije biti nešto usamljeniji kasnije u životu (DiTommaso i sur., 2003). Popustljivost nije statistički značajno povezana s usamljenosti (socijalnom i obiteljskom), što može biti povezano sa specifičnim karakteristikama djece permisivnih roditelja. Naime utvrđeno je da se djeca permisivnih roditelja često upuštaju u različite aktivnosti koje mogu biti rizične (Smetana, 2008), te je moguće pretpostaviti da time mogu postati popularniji i privlačniji u društvu što bi trebalo dodatno provjeriti u budućim istraživanjima. U konačnici se može ipak zaključiti da je hipoteza u velikoj mjeri zadovoljena, pri čemu dimenzija popustljivosti zahtjeva daljnja istraživanja s ciljem boljeg razumijevanja uloge ovog oblika roditeljskog ponašanja u kontekstu ispitivanih varijabli.

Brojna istraživanja ukazuju na važnost roditeljskog ponašanja u oblikovanju socijalnih i emocionalnih ishoda djece i mladih. Na primjer, u longitudinalnom istraživanju Malonda i suradnika (2019) ispitivan je utjecaj roditeljske topline i kontrole na prosocijalno ponašanje i agresivnost adolescenata koristeći strukturne modele kako bi se analizirale dugoročne veze između ovih varijabli. Rezultati su pokazali da roditeljska toplina pozitivno predviđa prosocijalno ponašanje dok stroga kontrola može povećati agresivne tendencije (Malonda, i sur., 2019). Slično tome Llorca i suradnici (2017) analizirali su učinke različitih roditeljskih stilova na prosocijalno i agresivno ponašanje adolescenata te su rezultati pokazali da roditeljska podrška smanjuje agresivno ponašanje i potiče prosocijalnost, dok zanemarivanje i pretjerana kontrola imaju suprotan učinak (Llorca i sur., 2017). Radi dobivanja sveobuhvatnijeg uvida u

kompleksne odnose između roditeljskih ponašanja i razvojnih ishoda mladih, važno je koristiti različite vrste analize podataka. Korištenje regresijske analize u ovom istraživanju pruža bolje razumijevanje relativne važnosti različitih roditeljskih ponašanja u predviđanju osobina kao što su agresivnost, prosocijalno ponašanje i usamljenost. Shodno tome, četvrta hipoteza se odnosi na regresijske modele kojima u kojima se pomoću roditeljskih ponašanja (roditeljska podrška, restriktivna kontrola, popustljivost) pokušavaju predvidjeti različiti oblici prosocijalnog ponašanja i usamljenosti te agresivnost mladih.

U kontekstu prosocijalnog ponašanja pretpostavljeno je da će roditeljska podrška statistički značajno predvidjeti obje vrste prosocijalnog ponašanja. Po pitanju javnog prosocijalnog ponašanja hipoteza je potvrđena, ali samo za majčina ponašanja. Prema dobivenim rezultatima, više razine javnog prosocijalnog ponašanja očekujemo kod mladih čije majke su manje podržavajuće, visoko kontrolirajuće te sklonije popuštanju. Modelom je objašnjeno 9,2% varijance javnog prosocijalnog ponašanja. Nalazi vezani uz altruistično prosocijalno ponašanje su prilično slični. U ovom slučaju, višu tendenciju iskazivanja altruističnih prosocijalnih ponašanja očekujemo kod mladih koji svoju majku doživljavaju manje podržavajućom te nisko kontrolirajućom. Smjer korelacije altruističnog prosocijalnog ponašanja i roditeljske podrške majke je neočekivano negativan te nije u skladu s očekivanjem da podržavajuća ponašanja roditelja doprinose višim razinama altruističnih prosocijalnih ponašanja (Malonda i sur., 2019). Modelom je objašnjeno 6,4% varijance altruističnog prosocijalnog ponašanja. Regresijskom analizom objašnjen je mali dio varijance prosocijalnog ponašanja. Razlog tome je da je prosocijalno ponašanje jedan vrlo specifičan konstrukt na koji djeluju različiti akteri i čimbenici u našoj okolini. Dobiveni rezultati ukazuju na to da bi, s ciljem boljeg razumijevanja prosocijalnog ponašanja i produblivanja postojećih spoznaja, valjalo provesti dalja istraživanja.

Idući model regresije imao je spomenute dimenzije roditeljskog ponašanja kao prediktore, dok je kriterijska varijabla bila agresivnost. Očekivano je da će roditeljska podrška, restriktivna kontrola i popustljivost statistički značajno doprinijeti predviđanju agresivnosti mladih. Dobiveni model je statistički značajan te objašnjava 20,4% varijance agresivnosti. Promatrajući pak prediktore, statistička značajnost je utvrđena kod svakog prediktora kada promatramo roditeljska ponašanja oca, dok je kod majke utvrđen samo jedan statistički značajan prediktor – restriktivna kontrola. Drugim riječima, više razine agresivnog ponašanja očekujemo kod mladih čiji su očevi i majke skloniji primjeri restriktivne kontrole te čiji su očevi više popustljivi, ali i nisko podržavajući. Ranije utvrđena statistička značajnost korelacije između agresivnosti i majčine podrške gubi se u regresijskom modelu. Moguće je da je očeva

podrška bila dominantniji prediktor u tom kontekstu te je preuzela varijancu majčine podrške kao prediktora u objašnjenju agresivnosti mladih što je dovelo do neznačajnosti majčine podrške kao prediktora. U ovom regresijskom modelu je interesantno uočiti kako je upravo uloga oca značajnija u razvoju agresivnosti nego majke čemu svjedoči i rad Cole i Anderson (2016). S druge strane, nalazi istraživanja Yanga i suradnika (2024) se u određenoj mjeri podudaraju s rezultatima provedenog istraživanja, no vidljivo je kako i majka ima određenu ulogu. Dobiveni nalazi su u velikoj mjeri u skladu s očekivanjima, uz iznimku majčine podrške i majčine popustljivosti te je sam regresijski model statistički značajan. Takav ishod je očekivan obzirom na to da iako su oba roditelja važna u razvoju brojnih karakteristika djece, brojni radovi ipak ističu oca kao značajniju osobu u razvoju agresivnosti (Cole i Anderson, 2016; Lakhdar i sur., 2020; Yang i sur., 2024).

Posljednji regresijski modeli odnosili su se na predviđanje socijalne usamljenosti i usamljenosti u obitelji temeljem roditeljskih ponašanja. Očekivano je da će dimenzije roditeljskih ponašanja statistički značajno doprinijeti predviđanju socijalne usamljenosti i usamljenosti u obitelji. Ovih regresijskim modelom je objašnjeno 6,8% varijance socijalne usamljenosti mladih. Međutim, niti jedan od korištenih prediktora (uzevši u obzir oba roditelja) nije statistički značajno pridonio objašnjenju kriterijske varijable, odnosno socijalne usamljenosti. Kada se promatra model u cjelini, on jest značajan, no prediktori pojedinačno nisu. S druge strane, u predviđanju usamljenosti u obitelji na temelju dimenzija roditeljskih ponašanja, dobiven je statistički značajan model koji objašnjava 33% varijance usamljenosti u obitelji. Rezultati ukazuju na to da se viša razina usamljenosti u obitelji očekuje kod onih mladih koji svoje roditelje percipiraju kao nisko podržavajuće te visoko kontrolirajuće. Popustljivost kao dimenzija roditeljskog ponašanja nije statistički značajan prediktor usamljenosti u obitelji kod mladih. Zaključno, očekivanja većim dijelom nisu potvrđena u kontekstu usamljenosti, osobito po pitanju socijalne usamljenosti. Jedan od potencijalnih razloga u osnovi ovog nalaza je da je socijalna usamljenost dominantno određena (ne)postojanjem društvene mreže pojedinca (Weiss, 1974) te je u velikoj mjeri određena odnosima i prijateljstvima koje razvijamo izvan primarne obitelji (DiTommaso i Spinner, 1997). Naravno, važne su socijalne i emocionalne vještine i sposobnosti koje učimo od roditelja. Za njih se može reći da se u određenoj mjeri usvajaju putem ispitanih roditeljskih ponašanja, no čini se da ta roditeljska ponašanja ipak nisu presudna u razvoju socijalne usamljenosti te da postoje drugi čimbenici koji joj više pridonose. Ipak, rezultati potvrđuju dio hipoteze o usamljenosti u obitelji, odnosno na temelju roditeljske podrške i restriktivne kontrole moguće je predvidjeti usamljenost u obitelji kod mladih.

U rezultatima regresijske analize identificirane su dvije supresije. Prva supresija dobivena je u predikciji altruističnog prosocijalnog ponašanja. Dok korelacija između roditeljske podrške majke i altruističnog prosocijalnog ponašanja nije bila značajna, beta koeficijent za roditeljsku podršku majke postao je značajan u regresijskom modelu, što znači da roditeljska podrška majke ima latentni efekt na altruistično prosocijalno ponašanje koji nije bio očigledan iz korelacijske analize. Druga supresija identificirana je u predikciji agresivnosti. Iako korelacija između očeve popustljivosti i agresivnosti nije bila značajna, beta koeficijent za očevu popustljivo ponašanje pokazao je statističku značajnost u regresijskom modelu. To znači da očeva popustljivost ima latentni efekt na agresivnost koji nije bio vidljiv kroz jednostavnu korelacijsku analizu

Rezultati ranijih istraživanja pokazuju da se sudionici s različitim stupnjem izraženosti agresivnosti, prosocijalnog ponašanja i usamljenosti razlikuju u percepciji roditeljskog ponašanja. Na primjer, studija koju su proveli Llorca i suradnici (2017) utvrdila je da adolescenti s višim razinama agresivnosti percipiraju svoje roditelje kao manje podržavajuće i više kontrolirajuće u usporedbi s adolescentima s nižim razinama agresivnosti. S druge strane, adolescenti s višim razinama prosocijalnog ponašanja izvijestili su o višoj razini roditeljske podrške i nižoj razini zanemarivanja i pretjerane kontrole što ukazuje na pozitivnu ulogu podržavajućih roditeljskih ponašanja (Llorca i sur., 2017). Nadalje, istraživanje Malonda i suradnika (2019) dodatno je potvrdilo ove nalaze, pokazujući da su mladi s nižim razinama usamljenosti imali značajno više rezultate na skali roditeljske podrške, dok su oni s višim razinama usamljenosti navodili više autoritarni stil roditeljstva uz manje roditeljske podrške. Ovi rezultati upućuju na to da roditeljska podrška može djelovati kao zaštitni faktor protiv usamljenosti, dok kontrolirajuća ponašanja povećavaju osjećaj izoliranosti (Malonda i sur., 2019). S obzirom na ove nalaze, posljednjom hipotezom nastoji se zaokružiti priča o roditeljskim ponašanjima i ispitivanim osobinama mladih. Konkretno, ispitano je razlikuju li se mladi koji imaju u različitoj mjeri izražene osobine agresivnosti, prosocijalnog ponašanja i usamljenosti u percepciji različitih oblika roditeljskog ponašanja. Temeljem ranijih nalaza, očekivano je da će se skupine sudionika s višim i nižim rezultatom na spomenutim skalama značajno razlikovati u percepciji roditeljske podrške, restriktivne kontrole i popustljivosti. U kontekstu prosocijalnog ponašanja, samo su kod javnog prosocijalnog ponašanja utvrđene statistički značajne razlike – i to za majčinu popustljivost i očevu kontrolu. Drugim riječima, skupine sudionika koje su postigle viši rezultat od prosjeka na skali javnog prosocijalnog ponašanje značajno više doživljavaju majku popustljivom te oca više kontrolirajućeg nego li

skupina koja ima niži rezultat na skali javnog prosocijalnog ponašanja. Nadalje, statistički značajne razlike među manje i više agresivnim sudionicima utvrđene su u percepciji roditeljske podrške i restriktivne kontrole oba roditelja, odnosno agresivniji mladi doživljavaju svoje roditelje značajno više kontrolirajućima te manje podržavajućima od manje agresivnih mladića i djevojaka. U kontekstu socijalne usamljenosti, rezultati pokazuju isti obrazac kao i kod agresivnosti. Drugim riječima, mladi koji imaju viši rezultat socijalne usamljenosti percipiraju svoje roditelje značajno više kontrolirajućima i manje podržavajućima nego li skupina mladih koja ima manje izraženu ovu osobinu. Analizom podataka o usamljenosti u obitelji utvrđeno je da mladi koji su više usamljeni u obitelji statistički značajno češće opisuju svoje roditelje više kontrolirajućima te popustljivima, a manje podržavajućima nego li skupina mladih koji postižu niže rezultate na skali usamljenosti u obitelji. Ovi nalazi pružaju dodatnu potvrdu ranijim istraživačkim nalazima (Llorca i sur., 2017; Malonda i sur., 2019) koji naglašavaju važnost roditeljske podrške, kontrole i popustljivosti u oblikovanju socijalnih i emocionalnih osobina mladih. Istovremeno, potvrđujući samo dijelom petu hipotezu, rezultati ističu složenost odnosa između roditeljskih ponašanja i različitih aspekata agresivnosti, prosocijalnog ponašanja i usamljenosti te ukazuju na potrebu za daljnjim istraživanjima kako bi se bolje razumjeli specifični mehanizmi u podlozi ovih fenomena.

Ograničenja i doprinosi provedenog istraživanja te implikacije za buduća

Nalazi dobiveni ovim istraživanjem su svakako vrijedni te su ispunili svrhu, a to je da doprinesu razumijevanju i postojećim spoznajama o roditeljskom ponašanju u kontekstu ispitivanih osobina mladih. Unatoč tomu, istraživanje nije bilo bez određenih metodoloških ograničenja i nedostataka. Jedna od manjkavosti uzorka je omjer žena i muškaraca (udio žena u uzorku iznosi gotovo 74%). S obzirom na to da rezultati dosadašnjih istraživanja pokazuju da se muškarci i žene dijelom razlikuju prema stupnju izraženosti ispitivanih osobina (Llorca i sur., 2017; Ma i Jiang, 2021; Malonda i sur., 2019), ali i prema percepciji roditeljskog ponašanja (Sentse i sur., 2009), u budućnosti bi obilježja povezanosti roditeljskih ponašanja i ispitivanih osobina mladih trebalo analizirati na zasebnim uzorcima mladića i djevojaka. Sam nacrt istraživanja ima manjkavosti s obzirom na to da se radi o jednokratnom istraživanju (nacrt poprečnog presjeka) koji ne omogućuje donošenje zaključaka o uzročno-posljedičnim vezama (Milas, 2005). Obzirom na prirodu konstrukata koji se istražuju, longitudinalno istraživanje koje prati sudionike od ranijih faza života do rane odrasle dobi dalo bi bolji uvid u odnos između ispitivanih varijabli. Generalizacija rezultata ovog istraživanja ograničena je s nekoliko

faktora. Uzorak nije reprezentativan za opću populaciju mladih jer je pretežno sastavljen od studenata i s većim udjelom žena. Ova neravnoteža može utjecati na primjenjivost rezultata na druge demografske skupine, poput ne-studentske populacije ili muškarce, što ograničava vanjsku valjanost istraživanja. Također, oslanjanje na samoprijavljene podatke prikupljene putem online anketa uvodi potencijalne pristranosti poput društvene poželjnosti što može utjecati na točnost odgovora (Bethlehem, 2010). Nadalje, online istraživanja, poput *Google Forms* anketa, imaju nekoliko značajnih nedostataka. Prvo, može se javiti pristranost uzorka zbog samo-selekcije sudionika na internetu što može rezultirati nereprezentativnim podacima (Bethlehem, 2010). Drugo, nedostatak kontrole nad okolinom u kojoj se ispunjava anketa može dovesti do distrakcija, nepažljivog ispunjavanja kao i neozbiljnih odgovora (Gosling i sur., 2004). Još jedan od nedostataka ovog istraživanja vezan je uz pristranost retrogradnog prisjećanja. Ova pristranost nastaje kada se sudionici pokušavaju prisjetiti te izvijestiti o prošlim iskustvima, što može dovesti do netočnosti i iskrivljenja podataka (Brewin i sur., 1993). Retrogradno prisjećanje može biti pod utjecajem trenutnih emocionalnih stanja sudionika, njihovih očekivanja ili društvenih pritisaka, što može rezultirati pristranim odgovorima koji ne odražavaju stvarnost prošlih događaja. Osim toga, prisjećanje na prošla roditeljska ponašanja može biti posebno problematično jer sudionici mogu nesvjesno revidirati svoja sjećanja kako bi se uskladila s njihovim sadašnjim stavovima ili iskustvima (Henry i sur., 1994). Ove pristranosti mogu značajno utjecati na valjanost i pouzdanost dobivenih podataka. Posljednji problem jest postavljanje hipoteza i sama literatura u ovom području. Konačno, rezultate kvantitativnog istraživanja u budućnosti bi bilo dobro nadopuniti rezultatima kvalitativnog istraživanja koji bi doprinijeli razumijevanju ove problematike.

5. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost roditeljskih ponašanja s prosocijalnim ponašanjem, agresivnošću i usamljenošću mladih. Rezultati su pokazali nekoliko značajnih nalaza. Prvo, roditeljska podrška je pozitivno povezana s altruističnim prosocijalnim ponašanjem, dok je restriktivna kontrola negativno povezana s ovim oblikom prosocijalnog ponašanja. Javno prosocijalno ponašanje je također pozitivno povezano s restriktivnom kontrolom, ali i s popustljivošću majke. Nadalje, agresivnost je bila pozitivno povezana s restriktivnom kontrolom oba roditelja, dok je negativno povezana s roditeljskom podrškom. Konačno, usamljenost, kako socijalna tako i obiteljska, pokazala je pozitivnu povezanost s restriktivnom kontrolom te negativnu povezanost s roditeljskom podrškom.

Regresijske analize otkrile su da roditeljska podrška, restriktivna kontrola i popustljivost zajedno značajno predviđaju varijance prosocijalnog ponašanja, agresivnosti i usamljenosti. Na primjer, viša razina javnog prosocijalnog ponašanja povezana je s višom razinom majčine restriktivne kontrole i popustljivosti, dok je altruistično prosocijalno ponašanje negativno predviđeno majčinom restriktivnom kontrolom i niskom podrškom. Agresivnost je najviše predviđena očevom restriktivnom kontrolom i popustljivošću, te niskom podrškom. Konačno, usamljenost u obitelji bila je predviđena niskom roditeljskom podrškom i visokom restriktivnom kontrolom oba roditelja.

Analiza razlika među grupama sudionika pokazala je statistički značajne razlike u percepciji roditeljskih ponašanja između sudionika s različitim razinama agresivnosti, prosocijalnog ponašanja i usamljenosti. Sudionici s višom razinom agresivnosti percipiraju svoje roditelje kao manje podržavajuće i više kontrolirajuće nego oni s nižim razinama agresivnosti. U kontekstu socijalne usamljenosti rezultati su isti kao i kod agresivnosti. Nadalje, sudionici s višim razinama javnog prosocijalnog ponašanja percipiraju svoje majke kao više popustljivije, a očeve kao više kontrolirajuće nego li oni s nižim rezultatima na ovoj osobini. Slično tome, sudionici s višim razinama usamljenosti u obitelji percipiraju svoje roditelje kao manje podržavajuće, više kontrolirajuće te više popustljive u usporedbi s onima koji izvještavaju o nižim razinama usamljenosti. Ovi nalazi potvrđuju važnost percepcije roditeljskih ponašanja u oblikovanju socijalnih i emocionalnih osobina mladih.

Dobiveni rezultati upućuju na važnost podržavajućih roditeljskih ponašanja u smanjenju negativnih ishoda poput agresivnosti i usamljenosti te na poticanje pozitivnih ponašanja kao što je prosocijalno ponašanje. Istraživanje također sugerira da su roditeljska ponašanja ključan faktor u oblikovanju socijalnih i emocionalnih ishoda mladih te naglašava

potrebu za daljnjim istraživanjima kako bi se bolje razumjeli specifični mehanizmi u osnovi povezanosti ovih varijabli. Ovo istraživanje doprinosi boljem razumijevanju povezanosti roditeljskih ponašanja s agresivnošću, prosocijalnim ponašanjem i usamljenošću mladih. Identificiranjem specifičnih roditeljskih ponašanja koja doprinose ili umanjuju rizik za razvoj ovih osobina omogućava se razvoj ciljanih intervencija i preventivnih programa. Ovi programi mogu pomoći roditeljima da usvoje pozitivna roditeljska ponašanja koja promoviraju prosocijalno ponašanje i smanjuju agresivnost i usamljenost kod mladih, čime se značajno doprinosi njihovoj socio-emocionalnoj dobrobiti i cjelokupnom razvoju.

6. LITERATURA

- Adalbjarnardottir, S., i Hafsteinsson, L.G. (2003). Adolescents' perceived parenting styles and their substance use: Concurrent and longitudinal analyses. *Journal of Research on Adolescence*, 11(4), 401–423. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.00018>
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., i Wall, S. N. (2015). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Psychology Press.
- Bandura, A., Ross, D., i Ross, S. A. (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(3), 575-582. <https://doi.org/10.1037/h0045925>
- Barnes, G.M., Reifman, A.S., Farrell, M.P., i Dintcheff, B.A. (2004). The effect of parenting on the development of adolescent alcohol misuse: A six-wave latent growth model. *Journal of Marriage and Family*, 62(1), 175–186. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00175.x>
- Barnow, S., Lucht, M., i Freyberger, H. J. (2001). Influence of punishment, emotional rejection, child abuse, and broken home on aggression in adolescence: An examination of aggressive adolescents in Germany. *Psychopathology*, 34(4), 167-173. <https://doi.org/10.1159/000049302>
- Bartholomew, K., i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.226>
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1, Pt.2), 1–103. <https://doi.org/10.1037/h0030372>
- Bethlehem, J. (2010). Selection bias in web surveys. *International Statistical Review*, 78(2), 161-188. <https://doi.org/10.1111/j.1751-5823.2010.00112.x>
- Brewin, C. R., Andrews, B., i Gotlib, I. H. (1993). Psychopathology and self-perception in young people. *Psychological Bulletin*, 113(1), 82-98. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.1.82>
- Bronfenbrenner, U. (2000). *Ecological systems theory*. Oxford University Press.
- Bülöw, A., Neubauer, A. B., Soenens, B., Boele, S., Denissen, J. J. A. i Keijsers, L. (2022). Universal ingredients to parenting teens: parental warmth and autonomy support promote adolescent well-being in most families. *Scientific Reports*, 12, 16836. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-21071-0>
- Buss, A. H., i Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of personality and social psychology*, 63(3), 452-459. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.63.3.452>
- Cacioppo, J. T., Hawkley, L. C., Crawford, L. E., Ernst, J. M., Burleson, M. H., Kowalewski, R. B., Malarkey, W. B., van Cauter, E. i Berntson, G. G. (2002). Loneliness and health: potential

- mechanisms. *Psychosomatic Medicine*, 64(3), 407–417. <https://doi.org/10.1097/00006842-200205000-00005>
- Cacioppo, J. T., Hughes, M. E., Waite, L. J., Hawkley, L. C. i Thisted, R. A. (2006). Loneliness as a specific risk factor for depressive symptoms: cross-sectional and longitudinal analyses. *Psychology and aging*, 21(1), 140–151. <https://doi.org/10.1037/0882-7974.21.1.140>
- Carlo, G., i Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31, 31–44. <https://doi.org/10.1023/A:1014033032440>
- Carlo, G., Samper, P., Malonda, E., Tur-Porcar, A. M., i Davis, A. (2016). The effects of perceptions of parents' use of social and material rewards on prosocial behaviors in Spanish and US youth. *Journal of Early Adolescence*, 38(3), 265–287. <https://doi.org/10.1177/0272431616665210>
- Cleveland, M.J., Gibbons, F.X., Gerrard, M., Pomery, E.A., i Brody, G.H. (2005). The impact of parenting on risk cognitions and risk behavior: A study of mediation and moderation in a panel of African American adolescents. *Child Development*, 76(4), 900–916. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2005.00885.x>
- Cole, S. M. i Anderson, S. R. (2016). Family Interaction and the Development of Aggression in Adolescents: The Experiences of Students and Administrators, *American International Journal of Contemporary research*, 6(4), 12-21. ISSN 2162-139X
- Crosswhite, J.M., i Kerpelman, J. (2009). Coercion theory, self-control, and social information processing: Understanding potential mediators for how parents influence deviant behaviors. *Deviant Behavior*, 30(7), 611–646. <https://doi.org/10.1080/01639620802589806>
- Ćubela, V., i Nekić, M. (2002). Usamljenost srednjoškolaca u domenama prijateljskih, obiteljskih i ljubavnih odnosa: Prilog validaciji upitnika SELSA. *Radovi - Filozofski Fakultet Zadar*, 41(18). <https://doi.org/10.15291/radovifpsp.2602>
- Deković, M., Janssens, J.M., i van As, N.M.C. (2004). Parental predictors of antisocial behavior in adolescence. *Family Process*, 42(2), 223–235. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2003.42203.x>
- DiTommaso, E., Brannen-McNulty, C., Ross, L., i Burgess, M. (2003). Attachment styles, social skills, and loneliness in young adults. *Personality and Individual Differences*, 35(2), 303-312. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00190-3](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00190-3)
- DiTommaso, E., i Spinner, B. (1997). Social and emotional loneliness: A re-examination of Weiss' typology of loneliness. *Personality and Individual Differences*, 22(3), 417-427. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(96\)00204-8](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(96)00204-8)

- Duman, S., i Margolin, G. (2007). Parents' aggressive influences and children's aggressive problem solutions with peers. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36(1), 42–55. [10.1080/15374410709336567](https://doi.org/10.1080/15374410709336567)
- Eisenberg, N., Spinrad, T. L., i Morris, A. S. (2013). Prosocial Development. *The Oxford Handbook of Developmental Psychology*, 2, 300-325. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199958474.013.0013>
- Fletcher, A.C., i Jefferies, B.C. (1999). Parental mediators of associations between parental authoritative parenting and early adolescent substance use. *Journal of Early Adolescence*, 19(4), 465–487. <https://doi.org/10.1177/0272431699019004003>
- Gonzalez, A., Holbein, M., i Quilter, S. (2002). High school students' goal orientations and their relationship to perceived parenting styles. *Contemporary Educational Psychology*, 27(3), 450–470. <https://doi.org/10.1006/ceps.2001.1104>
- Gosling, S. D., Vazire, S., Srivastava, S., i John, O. P. (2004). Should we trust web-based studies? A comparative analysis of six preconceptions about internet questionnaires. *American Psychologist*, 59(2), 93-104. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.2.93>
- Gross, J. T., Stern, J. A., Brett, B. E., i Cassidy, J. (2017). The multifaceted nature of prosocial behavior in children: Links with attachment theory and research. *Social Development*, 26(4), 661–678. <https://doi.org/10.1111/sode.12242>
- Hair, E.C., Moore, K.A., Garrett, S.B., Ling, T., i Cleveland, K. (2008). The continued importance of quality parent-adolescent relationships during late adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 18(1), 187–200. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2008.00556.x>
- Hancock Hoskins, D. (2014). Consequences of parenting on adolescent outcomes. *Societies*, 4(3), 506-531. <https://doi.org/10.3390/soc4030506>
- Hawkey, L. C. i Cacioppo, J. T. (2010). Loneliness matters: a theoretical and empirical review of consequences and mechanisms. *Annals of behavioral medicine*, 40(2), 218–227. <https://doi.org/10.1007/s12160-010-9210-8>
- Hawkey, L. C., Masi, C. M., Berry, J. D. i Cacioppo, J. T. (2006). Loneliness is a unique predictor of age-related differences in systolic blood pressure. *Psychology and Aging*, 21(1), 152–164. <https://doi.org/10.1037/0882-7974.21.1.152>
- Henry, B., Moffitt, T. E., Caspi, A., Langley, J., i Silva, P. A. (1994). On the "remembrance of things past": A longitudinal evaluation of the retrospective method. *Psychological Assessment*, 6(2), 92-101. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.6.2.92>
- Hosokawa, R., i Katsura, T. (2019). Role of parenting style in children's behavioral problems through the transition from preschool to elementary school according to gender in Japan. *International*

Journal of Environmental Research and Public Health, 16(1), 21.
<https://doi.org/10.3390/ijerph16010021>

Jagers, J. W., Bolland, A. C., Tomek, S., Bolland, K. A., Hooper, L. M., Church, W. T., i Bolland, J. M. (2018). The longitudinal impact of distal, non-familial relationships on parental monitoring: Implications for delinquent behavior. *Youth & Society*, 50(2), 160-182.
<https://doi.org/10.1177/0044118X15602415>

Jethava, V., Kadish, J., Kakonge, L., i Wiseman-Hakes, C. (2022). Early attachment and the development of social communication: A neuropsychological approach. *Frontiers in Psychiatry*, 13, 838950. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.838950>

Keresteš, G., Brković, I., Kuterovac Jagodić, G., i Greblo, Z. (2012). Razvoj i validacija upitnika roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 15(1), 23-42. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/84655>

Klevens, J., i Hall, J. (2014). The importance of parental warmth, support, and control in preventing adolescent misbehavior. *Journal of Child and Adolescent Behavior*, 2(1), 121-129.
<http://dx.doi.org/10.4172/2375-4494.1000121>

Kline, R. B. (2005). Principles and practice of structural equation modeling. New York: The Guilford press.

Labella, M. H., i Masten, A. S. (2018). Family influences on the development of aggression and violence. *Current Opinion in Psychology*, 19, 11-16.
<https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.03.028>

Lakhdar, M. P. A., Rozi, S., Peerwani, G. i Nathwan, A. A. (2020). Effect of parent-child relationship on physical aggression among adolescents: Global school-based student health survey, *Health Psychology Open*, 7(2) <https://doi.org/10.1177/2055102920954715>

Layous, K., Nelson, S. K., Oberle, E., Schonert-Reichl, K. A., i Lyubomirsky, S. (2012). Kindness counts: Prompting prosocial behavior in preadolescents boosts peer acceptance and well-being. *PLoS ONE*, 7(12): e51380. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0051380>

Llorca, A., Richaud, M. C., i Malonda, E. (2017). Parenting styles, prosocial, and aggressive behavior: The role of emotions in offender and non-offender adolescents. *Frontiers in Psychology*, 8, 1246. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01246>

Malonda, E., Llorca, A., Mesurado, B., Samper, P., i Mestre, M. V. (2019). Parents or peers? Predictors of prosocial behavior and aggression: A longitudinal study. *Frontiers in Psychology*, 10, 2379. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02379>

- Masud, H., Ahmad, M. S., Cho, K. W., i Fakhr, Z. (2019). Parenting styles and aggression among young adolescents: A systematic review of literature. *Community Mental Health Journal*, 55, 1015–1030. <https://doi.org/10.1007/s10597-019-00400-0>
- McKenna-Plumley, P. E., Turner, R. N., Yang, K., i Groarke, J. M. (2023). Experiences of loneliness across the lifespan: A systematic review and thematic synthesis of qualitative studies. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 18(1), 2223868. <https://doi.org/10.1080/17482631.2023.2223868>
- Memon, M. A., Ting, H., Cheah, J. H., Thurasamy, R., Chuah, F. i Cham, T. H. (2020). Sample Size for Survey research: Review and Recommendations. *Journal of Applied Structural Equation Modeling*, 4(2), 1-20. [https://doi.org/10.47263/JASEM.4\(2\)01](https://doi.org/10.47263/JASEM.4(2)01)
- Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada Slap.
- Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S., i Keehn, D. (2006). Maternal and paternal parenting styles in adolescents: Associations with self-esteem, depression and life-satisfaction. *Journal of Child and Family Studies*, 16, 39–47. <https://doi.org/10.1007/s10826-006-9066-5>
- Mitsopoulou, E., i Giovazolias, T. (2015). Personality traits, empathy and bullying behavior: A meta-analytic approach. *Aggression and Violent Behavior*, 21, 61–72. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.01.007>
- Moran, K. M., Turiano, N. A., i Gentzler, A. L. (2018). Parental warmth during childhood predicts coping and well-being in adulthood. *Journal of Family Psychology*, 32(5), 610–621. <https://doi.org/10.1037/fam0000401>
- Muarifah, A., Mashar, R., Mohd Hashim, I. H., Rofiah, N. H., i Oktaviani, F. (2022). Aggression in adolescents: The role of mother-child attachment and self-esteem. *Behavioral Sciences*, 12(5), 147. <https://doi.org/10.3390/bs12050147>
- Navarro, R., Larrañaga, E., Yubero, S., i Vállora, B. (2022). Families, parenting and aggressive preschoolers: A scoping review of studies examining family variables related to preschool aggression. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(23), 15556. <https://doi.org/10.3390/ijerph192315556>
- Ngai, S. S. Y., Xie, L., Ng, Y. H., i Ngai, H. L. (2018). The effects of parenting behavior on prosocial behavior of Chinese adolescents in Hong Kong. *Children and Youth Services Review*, 87, 154–162. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.02.030>
- Panfile, T. M., i Laible, D. J. (2012). Attachment Security and Child's Empathy: The Mediating Role of Emotion Regulation. *Merrill-Palmer Quarterly*, 58(1), 1–21. <http://www.jstor.org/stable/23098060>
- Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik, 2. izdanje*. Naklada Slap. Jastrebarsko.

- Pinquart, M. (2017). Associations of parenting dimensions and styles with externalizing problems of children and adolescents: An updated meta-analysis. *Developmental psychology*, 53(5), 873-932. <https://doi.org/10.1037/dev0000295>
- Schofield, T. J., Conger, R. D., Gonzales, J. E., i Merrick, M. T. (2016). Harsh parenting, physical health, and the protective role of positive parent-adolescent relationships. *Social Science & Medicine*, 157, 18-26. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.03.027>
- Sentse, M., Lindenberg, S., Omvlee, A., Ormel, J., i Veenstra, R. (2009). Rejection and Acceptance Across Contexts: Parents and Peers as Risks and Buffers for Early Adolescent Psychopathology. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(4), 281-292. <https://doi.org/10.1007/s10964-009-9401-6>
- Shewark, E. A., Ramos, A. M., Liu, C., Ganiban, J. M., Fosco, G., Shaw, D. S., Reiss, D., Natsuaki, M. N., Leve, L. D., i Neiderhiser, J. M. (2021). The role of child negative emotionality in parenting and child adjustment: Gene-environment interplay. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 62(12), 1453–1461. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13420>
- Simons, R.L., Chao, W., Conger, R.D., i Elder, G.H. (2004). Quality of parenting as mediator of the effect of childhood defiance on adolescent friendship choices and delinquency: A growth curve analysis. *Journal of Marriage and Family*, 63(1), 63–79. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00063.x>
- Simons, L.G., i Conger, R.D. (2007). Linking mother-father differences in parenting to a typology of family parenting styles and adolescent outcomes. *Journal of Family Issues*, 28(2), 212–241. <https://doi.org/10.1177/0192513X06294593>
- Smetana, J. (2008). It's 10 o'clock: Do you know where your children are? Recent advances in understanding parental monitoring and adolescents' information management. *Child Development Perspectives*, 2(1), 19–25. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2008.00036.x>
- Stormshak, E. A., Bierman, K. L., McMahon, R. J., i Lengua, L. J. (2000). Parenting practices and child disruptive behavior problems in early elementary school. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29(1), 17–29. https://doi.org/10.1207/S15374424jccp2901_3
- Tomisaki, E., Watanabe, T., Sawada, Y., Zhu, Z., Ajmal, A., i Anme, T. (2021). Development of social skills in kindergarten: A latent class growth modeling approach. *Children*, 8(10), 870. <https://doi.org/10.3390/children8100870>
- Waddell, N. D. (2012). Childhood factors affecting aggressive behaviors. *Electronic Theses and Dissertations*. Paper 1409. <https://dc.etsu.edu/etd/1409>

- Wilson-Ali, N., Barratt-Pugh, C., i Knaus, M. (2019). Multiple perspectives on attachment theory: Investigating educators' knowledge and understanding. *Australasian Journal of Early Childhood*, 44(3), 215-229. <https://doi.org/10.1177/1836939119855214>
- Wong, T. K. Y., Konishi, C., i Kong, X. (2020). Parenting and prosocial behaviors: A meta-analysis. *Social development*, 30(2), 343-373. <https://doi.org/10.1111/sode.12481>
- Yang, P., Schlomer, G. L. i Lippold, M. A. (2024). Mothering vs. Fathering? Positive Parenting vs. Negative Parenting? Their Relative Importance in Predicting Adolescent Aggressive Behavior: A Longitudinal Comparison, *Developmental Psychology*, 59(1), 69–83. <https://doi.org/10.1037/dev0001442>